

SNOVANJA

Kranj, 13. decembra 1977 št. 6. — I. XI.



Janez Marenčič, Žitno polje II.

Franc Drolc

S knjigo do počlovečenja sveta

Sredi živahnega razpravljanja o presnovi kulturnega življenja v naši družbi že nekaj časa velja posebna pozornost knjigi in knjižničarstvu. Že nekaj let je od pomembnega dokumenta, ki obravnava knjigo kot temeljno kulturno dobrino, od koncepcije razvoja nove knjižnične mreže v Sloveniji. Sredi prizadevanj je akcija Komunistična »Družba-kultura«, pravkar pa je stekla akcija SZDL za izboljšanje družbenega in ekonomskega položaja knjige.

Tako se je po začetnem impulu s republiški matični službi kot strokovno-posvetovalnem instrumentu ter v društvu slovenskih knjižničarjev kot

strokovni organizaciji razprava o položaju in razvoju slovenske knjižnične mreže dvignila s strokovne na poudarjeno politično raven, da bi nato v akciji SZDL potrkala na vsa vrata ustvarjalnih subjektov in sil od piscev in založnikov prek šole do knjižnice in drugih dejavnikov, ki opredeljujejo družbeni status knjige.

Knjiga kot temeljni vir znanja, ustvarjalnosti in kulturnega razvedrila se tako tvorno vključuje v spreminjanje odnosov in sveta, in to s svojo bistveno razsežnostjo človečnosti. V najbolj viharjih časih naše preteklosti je ravno knjiga človeku krepila njegov notranji habitus. Od Trubarja sredi 16. stoletja

pa tja do narodnoosvobodilnega boja se izpričuje moč in funkcija pisane besede, pa naj je šlo za vključevanje v družino kulturne Evrope z opismenjevanjem Trubarjevega ljudstva, ali pa za vzravnano držo frontnega gledališča sredi vojnega razdejanja in krvavega boja za narodov fizični obstoj. Pogled nazaj pa določa tudi nova obzorja. Trubarjeva pridiga ali letak, ki ga je ilegalec trosil po okupirani domovini, sta ohranila neprecenljivo vrednost dokumenta tudi za naš jutrišnji dan pra saradi velike človečnosti,

(Nac ljevanje na naslednji strani)

ki je bila v njima in s katero smo mogli preživeti viharne čase.

Seveda pa knjiga ni samo dokument in izročilo, ki bi ga bilo treba ohraniti za rodove, ki prihajajo. Je hkrati tudi proizvod in institucija, o čemer zgovorno pričajo družbene akcije, ki pravkar tečejo. Pisani besedi kot viru znanja, ustvarjalnosti in kulturnega razvedrila postavlja moderni čas neizmerno bolj zapletene naloge kot recimo preporodna obdobja, saj so lahko posledice zgrešenih konceptov dolgo-ročnejše, večplastne in zato usodnejše. Zato se ta hip družba tudi loteva vprašanja knjige z vidika celote družbenih odnosov, da bi se izognila stihijskemu in neuravnoteženemu razvoju.

Že v razpravah na čisto strokovni ravni o koncepciji nove knjižnične mreže je bilo vseskozi prisotno določeno selektivno načelo, da kritične opredelitve do obstoječih razmer ne zadevajo samo javne knjižnične mreže, ampak da je treba zgraditi v tvorni povezavi s številnimi poklicnimi in zainteresiranimi dejavniki v družbi novo knjižnično mrežo in jo razvijati na najboljših tradicijah ter skupni cilj dosegati iz različnih štartnih osnov in z različno intenzivnostjo razvoja. Še več. Brez nepotrebne samozadovoljstva lahko ugotovimo, da je koncepcija predvidela nekatere oblike organiziranosti, ki jih na Gorenjskem poznamo že dalj časa, in jih postavila v načrt, ki ga slovensko knjižničarstvo šele zasleduje. Naj omenimo samo pojem osrednje knjižnice, temeljne vsebinske oblike knjižnice na občinski ravni, kakršno npr. uveljavljamo v Kranju že od šestdesetih let, ali pa obliko močnejše krajevne knjižnice, kot jo razvijata ob občinski matični ustanovi Radovljica ali Škofja Loka. Ravno zaradi pozitivnih dosežkov, ki se po njih slovenska knjižnična mreža v zadnjem času precej zgleduje, je prevladalo tudi strokovno mnenje, naj minimalni standardi, s katerimi so tu in tam poenostavljali kriterije za obseg in obliko dela, ne bodo ovira, pač pa pripomoček pri uravnavanju nadaljnega razvoja.

Tako se v trenutku, ko razprava o knjigi zapušča ozke strokovne kroge knjižničarjev in se s politično akcijo pogloblja v sleherno poro družbenega življenja, knjižničarji lahko tvorno vključimo v razpravo kot eden izmed ustvarjalnih subjektov. Z zakonom o obveznem pošiljanju tiskov smo zago-

tovili v regionalnih središčih prisotnost slovenske knjižne produkcije in z minimalnimi standardi opredelili spodnjo mejo pri načrtovanju obsega in oblik dela. S solidarnostnim prelivanjem sredstev za odkup določenega dela založniškega programa prek republiške kulturne skupnosti smo nadalje prispevali za najnujnejše potrebe preostalih občinskih knjižnic in pri tem predvideli tudi orientacijski ključ za poudarjeno skrb pri oblikovanju knjižne zaloge zunaj občinskih središč, hkrati pa kot upoštevan dejavnik posegli tudi v založniško politiko ponudbe in oblikovanja cene knjige.

Politična akcija prihaja torej predvsem kot družbena verifikacija vsega, kar smo pozitivnega opravili že doslej, hkrati pa kot okvir, znotraj katerega bo mogoče vplivati tudi na tista območja družbenih odnosov, ki so bila doslej knjižničarstvu odtujena in so nemalokdaj povzročala pasivizacijo in odtujevanje. Knjiga kot proizvod naj torej ne bo več samo potrošno blago, ki ga neizprosno opredeljuje logika tržišča, postane naj kulturna dobrina kot vez med stoletji in rodovi, most k bodočemu počlovečenemu svetu.

In končno – knjiga kot institucija?

Knjigo, predvsem družboslovno knjigo v roke najširših slojev naših občanov. Tako smo govorili že v ozkih strokovnih krogih, tako pribijajo zdaj tudi objavljeni dokumenti.

Na samem začetku smo – bodisi prek forumov ali javnih občil – dopovedovali fotografom, ki so prihajali slikati za časopise kolekcije družboslovne literature, da je namreč le-ta izposojena in da bi utegnile biti slike knjižnih polic izkrivljene, da pa gre nemara za koncept nabavne politike oziroma za celokupnost uravnavanja politike pri zbiranju in posredovanju knjižničnega gradiva, o čemer pa niso mnogi spraševali. Nadalje, da v naših pogojih poslovanja določenih slojev knjižničnega gradiva skorajda ni mogoče fizično izdvajati prav zaradi uveljavljenih postavitvenih načel, po katerih je mogoče iskati družboslovno literaturo na kateremkoli tekočem metru knjižnih polic, pa naj gre recimo za najbolj splošne osnove znanosti ali za kritiko religije, za idejnost v fiziki, za Hlapca Jerneja ali pa zgodovino mračnega srednjega veka. Da torej gradimo sistem javne knjižnične mreže, v katerem bomo literaturo, ki ni družboslovna, marksistična v najširšem smislu, obravnavali kot kič ali šund. Sistem torej, ki se stvari loteva z

vidika celote in kompleksnosti pojavnih oblik življenja.

Kako potemtakem v prihodnje?

V urbanem okolju, ki ne pozna nepismenosti in kjer je slednji občan že iz osnovne šole prinesel celo osnove likovne vzgoje, bomo zagotovo presegli pionirske čase. Stoletja bralnih navad, velika dnevna migracija zaposlenih, gostota komunikacij in razvejano šolskih in vzgojnovarstvenih ustanov izpostavljajo zahtevnejšega uporabnika in kvalitetnejšo knjižnično uslugo. Takšen uporabnik je že pred vrati in ima pravico zahtevati kompleksno informacijo v dejavnosti, za katero obstajajo ne samo strokovni, pač pa tudi urbanistični in dizajnerski standardi. Ker pa v novih stanovanjskih soseskah žal ne najde – niti v projektu, kaj šele v izvedbi – kulturnega hrama, bo pač jutri potrkal na vrata poklicne ustanove ali pa knjižnice v krajevni oziroma delovni skupnosti, kjer oblikujemo knjižnično gradivo. Hotel bo prebrati Helsinško listino ali Zdravljico v angleščini ali pa 7. člen avstrijske državne pogodbe v srbohrvaščini. Zahteval bo tako neko nekonvencionalno obliko informacije, ob kakršni smo bili dostikrat premalo zavzeti in smo uporabnika kar preveč enostavno »poslali v Ljubljano«, t. j. ga usmerili v višje organizirane oblike knjižničarstva. Morali mu bomo odgovoriti doma, na podeželju, na delovnem mestu. V takšnem primeru ne bo šlo več za golo znanje, ki zastari z novo izdajo skript, niti za čisto razvedrilo. Šlo bo za globljo raven sporočila, ob katerem bodo vsi, ki prispevajo h kvalitetni knjižnični uslugi, občan te dežele kot uporabnik, ustvarjalec in založnik, knjigotrtec, politik in knjižničar uresničili svoj namen in ugledali svoj človeški obraz.

Iznad minimalnih standardov in stereotipnih delovnih navad se oblikuje nova kvaliteta družbenih zahtev, ki nas sili v vsebinsko poglobitev in čim racionalnejšo organizacijo dela, kjer ne bo moč več shajati brez sociologije in psihologije.

Ob vključevanju slojev občanov v vrste bralcev, zlasti tistih, za katere smo storili premalo ali skorajda nič, se bo treba hkrati vključiti tudi v širše informacijske sisteme pri zahtevnejših oblikah dela. Seveda pa takšna vključitev ne bo smela pomeniti izsuševanja podeželja ali baze, pač pa smotrno povezavo in delitev dela, ki bo slonelo na znanju in strokovnosti, pa na vsebini in človečnosti.

Arheološka izkopavanja na novem križišču pri Iskri v Kranju

Letos spomladi so na prostoru novega križišča pri Iskri potekala obsežna izkopavanja zgodnjerednjeveškega grobišča. Ker je med občani takrat vladalo zanje precejšnje zanimanje in ker jim pogosto med delom nismo utegnili vsega pojasnjevati, menimo, da smo dolžni vsaj v nekoliko daljši pisni obliki obrazložiti nekatere stvari. Le prebogosto je namreč slišati, da delo arheologov nima ne smisla ne haska in da le ovira in draži novogradnje. Tudi ob teh delih so nekateri hoteli krivdo za zamujaenje rokov zvaliti na arheologe, resnica pa je povsem drugačna. Tu bi radi nakazali nekatere probleme, ki jih taka izkopavanja pomagajo reševati, pa tudi tiste, ki jih na novo odpirajo. S tem bi tudi opravičili izkopavanja in sredstva, ki se potrošijo zanje.

Zavod za spomeniško varstvo Kranj je takoj, ko je bil obveščen o nameravani gradnji novega križišča pred Iskro, odredil kontrolne sonde na ogroženem terenu. Sonde so bile izkopane strojno, tudi kasneje med izkopavanji nam je Cestno podjetje Kranj ob manj ključljivih delih pomagalo s stroji — kar sicer ni povsem v skladu z arheološkimi metodami, vendar nas je opravičevala naglica, ki jo je poseg zahteval. Sonde so odkrile skeletne grobove in ostanke zidov. Zavod za spomeniško varstvo je zato pričel z izkopavanji. Strokovno ekipo so sestavljali: vodja izkopavanja Milan Sagadin — ZSV Kranj, mentor Andrej Valič — Gorenjski muzej Kranj, antropološka dela na terenu je opravila Tatjana Ravnik-Tomazzo — Filozofska fakulteta Ljubljana, prvo čiščenje najdb pa konservatorski tehnik Zdenka Kramar. Sodelovalo je še več študentov arheologije in delavcev Cestnega podjetja. Dela so trajala kljub slabim vremenskim razmeram nepretrgoma tri mesece. Financirala sta jih Republiška skupnost za ceste SR Slovenije in Cestno podjetje Kranj.

Ze sedaj lahko rečemo, da so rezultati presegle vsa pričakovanja. Skupno je bilo odkritih kar 546 grobov, od tega 282 zgodnjerednjeveških, poleg tega pa še del te-



Pogled na južni del grobišča in nastajajoči nasip nove ceste

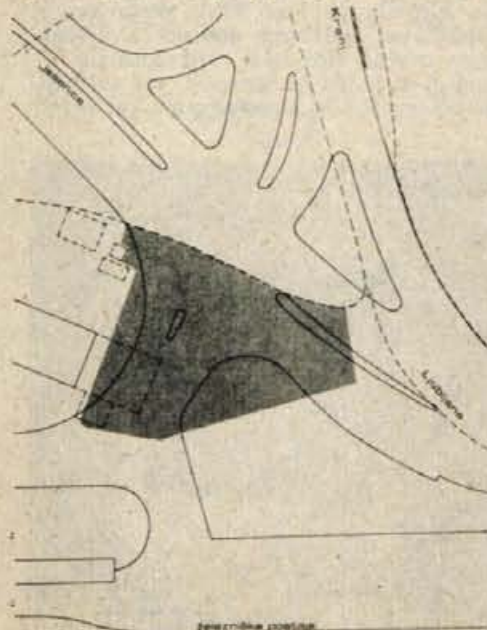
meljev večje stavbe — po vsej verjetnosti ravno stare šmartinske cerkve, romansko pokopališko obzidje in obenj prislonska romanska kostnica. Domnevno cerkev smo odkrili le ob njenem južnem robu, ostali del pa sega izven ogroženega področja in za njegovo raziskavo sredstva niso zagotovljena. Del grobišča, ki je bil raziskan, se razteza južno in delno še zahodno od domnevne cerkve na površini ca. 1000 kv. m.

Na mejah prostranega rimskega imperija je že od polovice drugega stoletja n. št. postopoma naraščal pritisk barbarških plemen. S spretno politiko, podkupovanjem in kompromisi je Rimljanom sicer še celih 200 let uspevalo odvracati nevarnost vitalnih narodov s severa in vzhoda, vendar v jedru trhle antične družbe to ni moglo ozdraviti. Njena agonija se je končala z nezadržnim navalom Hunov sredi 4. stol., kar je povzročilo verižno reakcijo preseljevanja narodov. Cilj vseh — Hunov, Gotov, Vandalov, Gepidov, Langobardov, Alanov in drugih je bila Italija, obogatela v stoletjih izkoriščanja provinc. Pot tja je vodila preko današnjega slovenskega ozemlja. Tako 452 Huni do tal požgo Emono, pa tudi ostalim antičnim centrom na našem ozemlju ni bilo prizaneseno. Prodirajočih narodov niso zaustavili niti dolgi zaporni zidovi, ki so se kot zadnja obramba Italije vlekli od Reke do Bače, kajti nikogar ni bilo, ki bi jih branil. Prebivalstvo je bilo prepuščeno samo sebi in se je moralo zatekati v nedostopne predele, kjer si je gradilo utrjena pribežališča (npr. Ajdna nad Potoki pri Zirovnici). Vzhodnorimski imperij se je sesul. Niso pa z njim izginele njegove upravne strukture niti njegova kultura, kajti vse države novih ljudstev, nastale na ozemlju nekdanjega rimskega imperija, so črpale iz njegove civilizacijske tradicije.

Pomembna sila, ki je skrbela za kontinuiteto poznoantične kulture, je bila tudi tedaj še mlada krščanska cerkev. Tako so v vseh večjih antičnih centrih že pred zlomom imperija obstajale škofije, ki sicer mnogokje niso preživele pustošenja, vendar se je kontinuiteta v glavnem ohranila. Tudi manjši antični centri, čeprav so kasneje izgubili gospodarsko pomembnost, postanejo v novih državnih tvorbah sedeži

prafara. Značilno je, da je krščanstvo prva svetišča v teh centrih posvečevalo v glavnem vojaškim svetnikom — npr. sv. Juriju (Šenčur pri Kranju z znanimi antičnimi najdbami) ali sv. Martinu (Šmartno v Tuhinjski dolini, Šmartin pri Kranju — oboje arheološki lokaliteti) itd. Tako so že sami patrociniji arheologom danes dober kažipot in obet, česa se lahko nadejajo, če v okolici teh cerkva zasadijo lopato. Nekdanji sedež šmartinske prafare je imel torej vse pogoje za arheološki nadzor in zaščito: posvečen je bil sv. Martinu, cerkev je bila sedež ogromne prafare, (taka neposredna sosesčina dveh sedežev prafara, kot jo imamo med Kranjem in Stražiščem, bi bila brez upoštevanja antične oz. poznoantične tradicije na tem mestu povsem nerazumljiva), poleg tega pa so posamezne naključne najdbe ob prekopavanju vrta ob gostilni »Kolodvor«, ob kopanju jarkov za vodovod, telefon ipd. obetale zgodnjerednjeveško grobišče. Tudi približna lokacija stare šmartinske cerkve, ki jo je zaradi nevarne bližine Save v tridesetih letih 18. stol. zamenjala nova v Stražišču, se je dala določiti s pomočjo Merianove grafike iz leta 1649.

Naključne najdbe sedaj kažejo na obljudenost tega kraja že v 3. in 4. stol. n. št. (dva fragmenta poznoantičnih fibul — zaponk), kontinuirano pokopavanje pa je potrjeno od začetka 6. stol. dalje. V to prvo obdobje sodi skupina zidanih grobnic oz. njihovih ruševin. To so iz kamena zidani sarkofagi, ki pa so jih — razen enega — močno poškodovali vkopi poznoantičnih skeletov, tako da so ostala le z malo utrjena dna, le delno tudi stene. Edini, ki je bil še kolikor toliko ohranjen, je bil razstavljen in prepepljan v Gorenjski muzej. Grobnice so bile postavljene ob JV strani domnevne cerkve, orientirane pa so v smeri V—Z ali S—J. V ruševinah ene od njih je bil najden zlatnik Justina I. (oče Justinjana, vladal 518 do 527), kar je, poleg pripomočka za datacijo, tudi dokaz (sicer ne neizpodbiten) s pisanimi viri potrjene pripadnosti poznoantičnega Carniuma Bizancu. V ruševinah grobnic je bilo tudi precej fragmentov črno



Situacija izkopane grobišča na novem križišču pri Iskri v Kranju — (risal: M. Sagadin)

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

žgane keramike z valovnico in grobih mozaičnih kamenčkov, ki so bili sicer najdeni tu in tam po vsem grobišču, daleč največ pa jih je bilo prav na področju grobnic.

Naslednja skupina grobov, ki tudi še sodijo v čas pred prihodom Slovanov, so globoko v prod vkopani grobovi romaniziranih staroselških prebivalcev. So skrbno obloženi s kamenjem in v več primerih pokriti z desko, tako da po tej plati nekoliko navezujejo na tradicijo sarkofagov oz. na antično solidno grobno arhitekturo. Orientirani so v glavnem v smeri vzhajajočega sonca v smeri V-Z, le izjemoma tudi S-J. Ti grobovi se koncentrirajo ob JZ delu domnevne cerkve. Skromni pridatki v njih izpričujejo obubožano romanizirano staroselsko prebivalstvo, ki je še kljubovalo vsem viharjem časa. Ob skeletih smo našli železne zapestnice, železne ključke, bronaste uhanes s poliedrom, prstane, ogrlice iz jagod iz steklene paste, pasne sponse, v enem od grobov je bil ob nogah pokojnika najden popolnoma ohranjen keramičen lonček —



Pogled na severni del grobišča in temelje romanske kostnice



Skupina grobov

kar izpričuje še poganske navade dajanja hrane umrlemu na pot na oni svet. Tudi v zasutju drugih grobov je bilo najdenih več črno žganih črepinj z ornamentom valovnice. Grobni inventar tega obdobja pa izpričuje tudi kulturne vplive novodošlih germanskih ljudstev — npr. sponka v obliki črke S z dvema vložnima almandinoma (značilna za Langobarde, ki so bivali v Kranju od 546 do nekako konca 6. stol.), dvoreden koščen glavnik ali bronasta pasna spona. Pomembno pa je, da noben skelet ni imel v taki meri germanško vplivanih pridatkov, da bi ga lahko etnično pripisali kateremu od germanskih plemen. Torej gre le za kulturne vplive novih gospodarjev na staroselsko prebivalstvo, ki se v tem primeru odražajo v noši oz. nakitu. Na splošno pa so ti grobovi v primerjavi z germanskimi ali pa kasnejšimi slovanškimi zelo revni. Izpričujejo kulturo, ki je osiromašena in v zatonu.

Ko se na velikonočni ponedeljek leta 568 pleme Langobardov pomakne v Italijo (kot priča tedanji zgodovinar Pavel Diakon), začne v naše kraje prodirati Slovani. (Kranj so Langobardi kot svojo trdnjavo verjetno obdržali še nekaj desetletij). Plast žganine na pribežališčih staroselskega prebivalstva iz tega časa priča, da ta prihod ni bil nenasilen. Vendar je težko verjeti, da bi Slovani povsem iztrebili starejše prebivalstvo, pač pa se je to sčasoma povsem izgubilo v mnogoštevilnejših množicah prišlekov. (Zanimiva ilustracija ob tem je, da so v Bohinjskem kotu še do nedavnega dékle imenovali krčnice. Staroselsko prebival-

stvo je bilo namreč po večini krščanske vere). Ta sprememba prebivalstva je na starem šmartinskem pokopališču dobro vidna. Nad grobovi staroselcev so mnogoštevilnejši staroslovanski grobovi, ki grobišče dobesedno preplavijo, tako da se zelo razširi in zgosti. Pomembno pa je dejstvo, da niti en staroslovanski grob ni s svojim vkopom poškodoval staroselskega groba. Ali je do tega prišlo zaradi plitvejšega pokopavanja Slovanov ali zato, ker so bili staroselski grobovi označeni in takrat še vidni, je sedaj eno bistvenih vprašanj ne le tega grobišča, pač pa tudi vse staroslovanske arheologije pri nas. Doslej namreč arheologom v Sloveniji še ni uspelo najti ali izločiti staroslovanskih grobov iz 6. in 7. stol., čeprav pisani zgodovinski viri Slované takrat pri nas že omenjajo. Na tem grobišču se sedaj ponuja ugodna priložnost, da s podrobno proučitvijo medsebojnega odnosa med grobovi staroselcev in Slovanov ugotovimo, ali je razlika med njimi res celih 200 let. Velika večina najdb namreč, ki so pripadale slovanškim grobovom, sodi v tako imenovano ketlaško kulturo, ki se datira predvsem v 9. in 10. stol. Lahko bi celo rekli, da je to splošen vtis te nekropole. Seveda so vmes tudi posamezni predmeti mlajše belobrdske kulture, podrobnejše analize pa bodo verjetno pokazale tudi nekatere starejše elemente. Najpogostejši pridatki slovanških grobov so t. i. obsenčni obročki, navadno bronasti z odebelitvami na stikajočih se koncih. Nosili so jih — kot ime pove — ob sencih, pri-trjene z lasmi ali trakovi iz organske snovi

(ki se niso ohranili). Druge najdbe so še luničasti uhan, vlti z vložnim emajlom ali tolčeni z graviranimi ornamentami, prstani, redkejši so ogrlice, med običajni inventar pa spadajo še železni noži, ki naj bi bili znak svobodnega stanu. Posebno sta nas razveselili dve lepo ohranjeni okrogli sponki z vložnim večbarvnim emajlom. Kot že rečeno so bili staroslovanski grobovi vkopani zelo na gosto, tako da je večkrat mlajši grob uničil starejšega. Globina ni bila velika, kamnitih oblog nismo opazili. Bili pa so v nekaterih primerih skeleti položeni na desko ali pod njo, pri dveh ali treh bi celo lahko govorili o krsti. Skeleti so bili usmerjeni dosledno v smeri V-Z z obrazom proti vzhajajočemu soncu. Opaziti je bilo tudi nekatere poganske običaje pri pokopavanju: ptiče kosti v naročju, neke vrste žgana ilovnata peč na nogah skeleta, črepinje posod v zasutju groba in podobno. Seveda materialna kultura, ki jo izpričujejo staroslovanski grobovi v naših krajih, ni nekaj avtohtonega ali ne Slovanom lastnega. Lepo se vklaplja v splošno podobo kulturne karolinške in otonske države, ki je prihajala z zahoda in vključevala tudi naše kraje. Kaže se zlasti v ornamentalnih motivih uhanov in okroglih sponk (fibul), ki se pojavljajo tudi v ornamentiki pletenaste plastike tedanjega obdobja. Torej se že tedaj naseljeni Slovani vklopijo v tokove zahodne kulture. Po eni plati so s tem tudi kulturno izgubili določeno samostojnost (politično samostojnost je Karantanija izgubila že leta 745), zlasti ker je ekspanzivi Salzburg obenem s krščanstvom močno širil tudi germanizacijo. Po drugi plati pa so se Slovenci le z vključitvijo v novo okolje lahko ohranili kot narod.



Poznoantična zidana grobnica

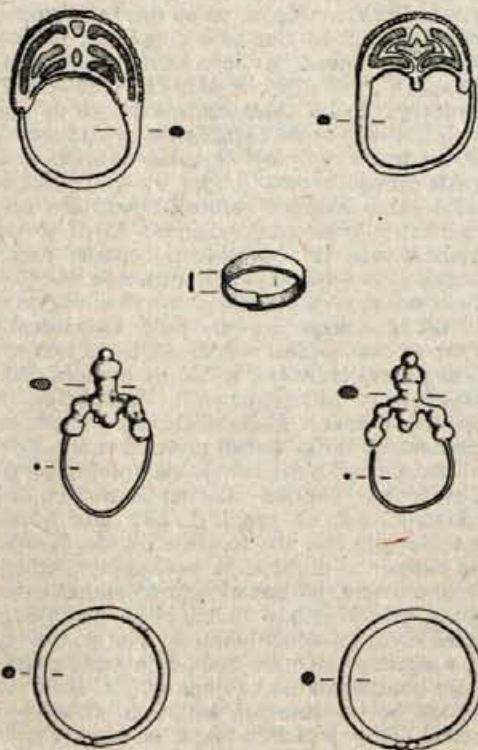


Staroselski grob s kamnito oblogo in vrčkom ob skeletu

Zgodnja slovanska kultura nato brez cezure preide nekako v 12. in 13. stol. v romaniko. Ta umetnostnozgodovinski slog, ki se ujema z močno napredujočo fevdalizacijo družbe, tako kot že mnogi prejšnji in še



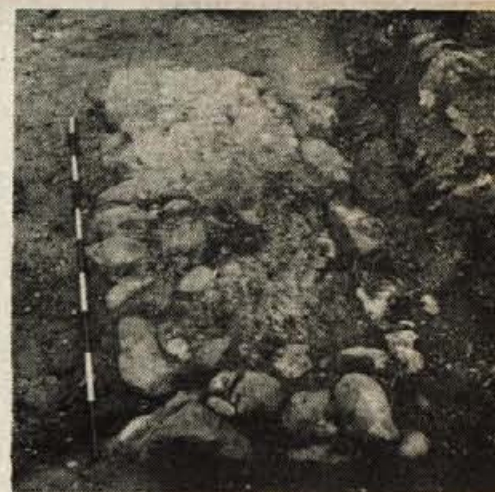
Dvojni staroselski grob — levo ženska z železno zapestnico, desno moški



Primeri staroslovanskega nakita s šmartinskega pokopališča: obsenčna obročka, belobrdška uhana, prstan, ketlaška luničasta uhana z vložnim emajlom (risal: M. Sagadin)

kasnejši, črpa svoje vzore v antiki. Na starem šmartinskem pokopališču je bila tedaj sezidana precej velika kostnica, prislunjena ob istočasni pokopališki zid. Vpliv romanike oz. preko nje vpliv antike se kaže v izredno skrbni in močni zidavi, konec koncev pa tudi v sami obliki centralne stavbe. Te zgradbe so bile tedaj na pokopališčih splošen pojav. Vanje so skrbno spravljali kosti, ki so jih izkopali ob novih vkopih, eventualnih krčenjih pokopališča ipd. V našem primeru je bila v kostnici velika množina kosti v več plasteh še do višine 1,60 m. Zlasti v spodnjih plasteh so bile kosti žgane. Te po vsej verjetnosti izvirajo iz časa velikih epidemij kuge v 14. in 15. stol., ko so bili prisiljeni mrliče sežigati. V naslednjih obdobjih se pokopi na tem grobišču še bolj zgostijo, kajti sem so nosili pokopavat z vsega ogromnega območja prafare, od Ovsič do Podreče. To pa ni več časovno območje arheologije, kajti iz teh stoletij arheologija pisanim zgodovinskim virom s svojimi metodami in tematiko ne more več dodati kaj bistvenega. Zato smo vrhnje skelete pazljiveje obravnavali le povsem v začetku, dokler nismo natančno ugotovili razlike med njimi in staroslovanskimi — glede globine, načina pokopa, barve itd. Ti poznosrednjeveški skeleti imajo kot prdatke zlasti svetinjice, križce, rožne vence itd. Tudi kak srebrnik je tu in tam pokojnik vzel s seboj. Ti nabožni predmeti po svoje zgovorno kažejo npr. kam vse so iz teh krajev hodili ljudje na romanja (npr. v Celje, Padovo, Loretto, Santiago di Compostella v Španiji, Köln, Gradec itd.).

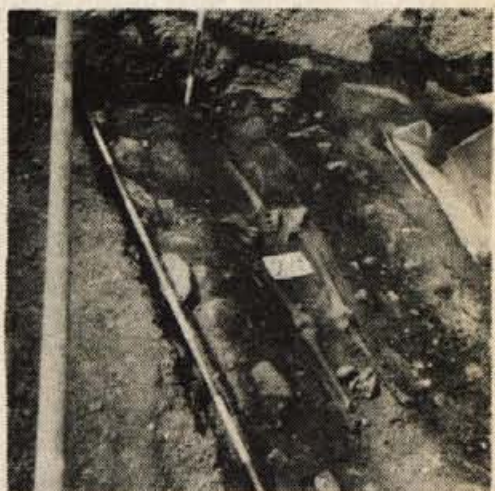
Z letošnjimi izkopavanji se raziskave na starem šmartinskem pokopališču nikakor ne bi smele zaključiti. Poudariti je namreč treba, da je bila letos odkopana le približno tretjina celotnega zanimivega področja in to njegov JZ del. Naključne najdbe pa kažejo, da je grobišče segalo še vse do gostilne »Kolodvor« proti S in do roba nekdanje Merkurjeve jame na V, kjer je pravzaprav savska ježa. (Ljudje še pomnijo, da je Sava včasih pri Drulovki naplavljalala kosti.) Pri tem pa ostaja še odprt problem naselbine, ki ji je to pokopališče pripadalo. Verjetno jo je treba iskati nekje v Stražišču. Tako se tudi še v zgodnjem srednjem veku potrjuje situacija, ki jo kažejo že prazgodovinske najdbe — namreč relativno teritorialno ločeno življenje Kranja na eni in Stražišča na drugi strani Save. Prazgodovinsko gradišče iz stare železne dobe na J vrhu Šmarjetne gore in grobovi najdeni pri stari šoli v Stražišču, gomile v Torklji in Bitnjah izpričujejo močno naseljenost na tem delu desnega brega Save. Istočasno pa imamo tudi po vrhu terase v S delu Kranja, v okolici farne cerkve in na Lajhu znane prazgodovinske grobove vsaj iz konca 8. stol. pred n. št. Naselbina iz tega časa se domneva nekje na Pungartu. Situacija v zgodnjem srednjem veku je približno ista, le da novo grobišče poleg tega tudi neki drugi problem postavlja v novo luč. To je odnos med staroselci, germanskimi priseljenci (Ostrogoti, Langobardi, morda tudi Alamani) in Slovani v Kranju. Tako na velikem slovanskem grobišču okrog farne cerkve sv. Kancijana in tovarišev kot na grobišču okrog farne cerkve sv. Martina je opazen stik med staroselci in Slovani. Če že ne gre za neposredno navezovanje ali celo sožitje enih in drugih, gre pa vsaj za kontinuiteto pokopavanja na istem mestu. Obenem pa ostaja germansko grobišče na Lajhu izolirano, čeprav smemo domnevati, da so prebivalci langobardske trdnjave prišli v neposreden stik s Slovani. Morda bodo podrobne raziskave lahko vsaj deloma pojasnile to situacijo. To pa je — poleg razstave, ki bi jo bilo treba pripraviti — velika naloga, ki nas čaka. Če bi bilo vse odvisno od dobre volje in pripravljenosti, potem ne bi bilo ovir, da v doglednem času pridemo tako do objave kot do razstave, kar bi bil logičen rezultat takih izkopavanj.



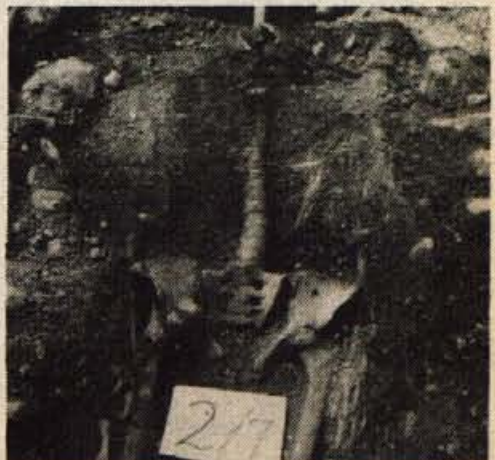
Dno razrušene zidane grobnice



Staroslovanski grob

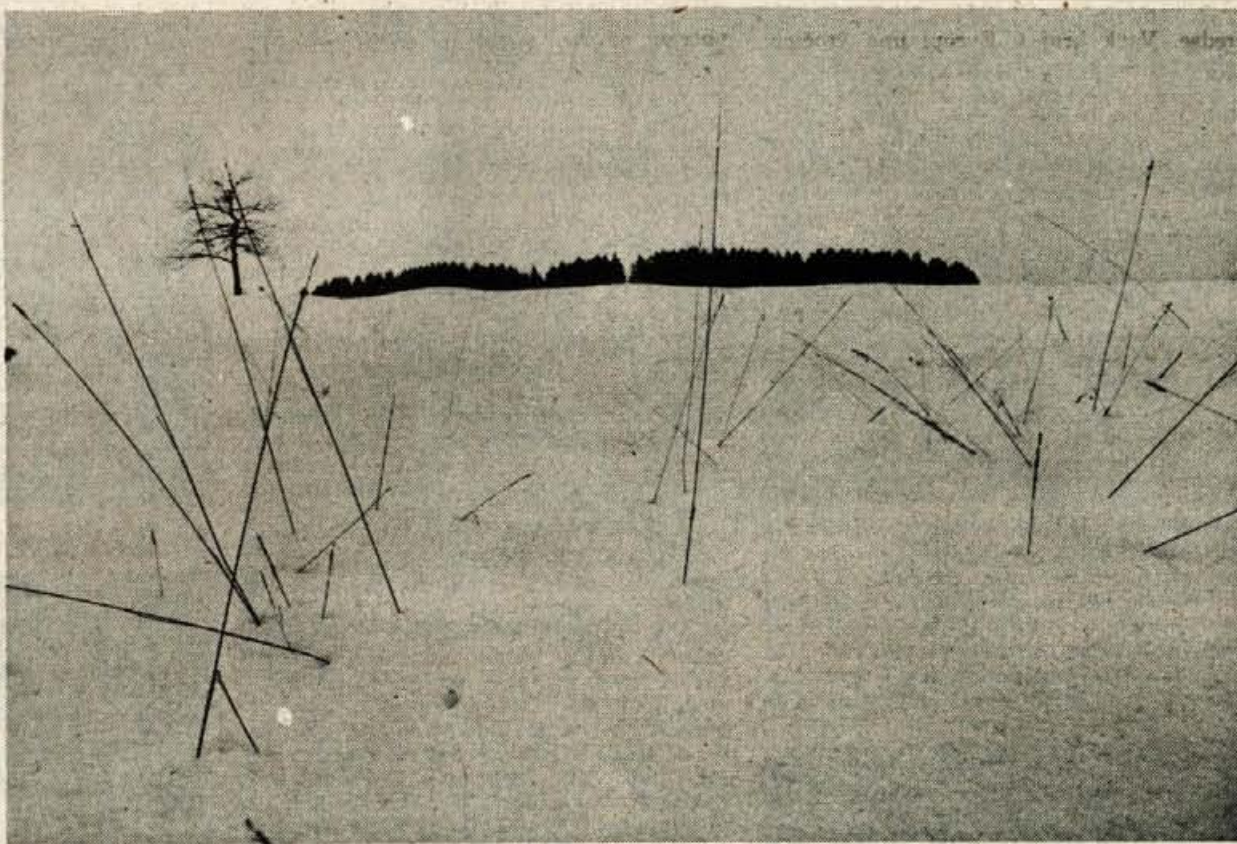


Staroslovanski grob z ostanki deske in obsenčnimi obročki ob levi roki



Detajl staroslovanskega groba z ostanki deske, prstanom na desnici in obsenčnimi obročki ob levi rami

Dušan Fišer, Zima



Valentin Cundrič
Analogon

(Monodrama)

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

— Kdo čaka na odkletev? Ti ali jaz?

Nihče od naju. Saj nisva zakleta, samo omamljena. Se bova že streznila, od vsega hudega. Rekla ti bom Moj Orfej.

— To ne bo iztreznjenje. Pri strohnellem ne moreva vztrajati. Novega pa ni za naju. Hej, mala!

Ne kliči me kot prejšnji Zeusi.

— Tudi Orfej je žaljivka.

Torej sva brez imen.

— Brez.

In nama to zadostuje.

— Vsakomur posebej že. Obema skupaj pa ne. Če srečaš človeka, ne misli, da je iz tvojega obdobja. Vsak človek se največ zamuja v sosvojem času. Ni važno, kdo koga izbere: čas človeka ali človek čas. Tudi ti nisi iz dneva, ki se zlati na kalendarju. Tudi ti ne slišiš soživečih. Tudi ti živíš le en izsek življenja. Celega življenja nihče ne prenese. Reci le z besedo, svet!

*Reci le z besedo
in bom pripadel Soncu,
ki je jezik brega
in v svojo me
usebino vprega.
In bom pripadel Volku,
ki je jezik hvale,
iz katere so se
besede razbežale.
In bom pripadel Levu,
ki je jezik živih
in me izlaja
v motivih
rjastih ter sivih.*

In manuskript o Paskalu? ... Očitajo mi, da sem Homerjev tip. Vendar je tudi moj nos rdeč in smrkav, tudi iz mojega drobovja se odceja. Aleksander ničesar ni rekel Paskalu v tolažbo. Paskalu že ne. Še spovedniku ne. Še Bogu ne. Stanujejo med svinjami, stikajo po brbotu čutov, vstajajo iz smradu, da bi postali očetje tega blata. In taki ga sodijo. Pivcem in vlačugam se taki lahko omilijo, Aleksandru ne. Pokorščino bodo vlekli na prsi, natikali jo na prste, jezik in na petero čutov, o še, še, kajti velika je človekova nagnjenost biti odvisen in pokoren ... Aleksander se podi z vojščaki po naših poljih kot krdelo divjih svinj. Beata practica! In kljub njej nisem dosegel z močjo in dejanji dobrih in koristnih stvari, ki vodijo do sreče ali celo do resnice. In do oblasti. Sreča, resnica, oblast so te pahnile od sebe kot ščene, ki je pri psici opravilo. Kotila bo psica sama. Kljub opreznosti si le tu, tu, pretepen, gol. Kako si že pisal Aleksandru? Moje besede niso varna shramba zadovoljstva, zadovoljevanja, samozadovoljstva, pred teboj so, da jih oropaš še poslednjega, da jih razumeš na ravni izropanosti, s svojim branjem jih prilagodiš sebi in jih tako oropaš pristnosti. Kako bi to razumel on, ki je to, kar sem hotel biti jaz. Plen si, ki ga je treba samo še ubiti. Aleksander je oče in mati tega sveta. Zasluži vsaj snop slame več kot ti in jasli več. On je sam, zastražen pred uroki. Zob za zobom, glavo za glavo. Pisaril sem v Bizanc, Frideriku, Aleksandru. Pisaril sem trem hebefrenikom visokodoneča, prevzetna pisma. Zatrjeval sem jim, da sta njihova moč in bogastvo ubožna v primeri z mojo totalno popolnostjo. Če pa hočeš ti, Manuel, ali Friderik, ali Aleksander, v resnici spoznati, kje na zemlji vlada naša vsemogočnost, moraš uvideti in verovati brez kakršnega koli dvoma, da sem jaz, vladar vseh vladarjev, najbolj bogat, najbolj milostljiv in najbolj vsemogočen. Vendar je moji vzvišenosti najljubše, če me naslavljajo z najnižjim nazivom in položajem, in sicer: služabnik služabnikov. Pismo je bilo prevedeno v vse naše jezike. Škoda, da se nisem smel podpisati. Tako so pa besede odfrfotale kot vrane čez obzorje. Niti Aleksander, ta podgana, ni pomislil, da sem jaz

pisal te vrstice, ob katerih se je razpenil ... Ta golida ladja se ne premakne. Kar je storil meni, je storil Kristu, sem se tolažil. Zdaj pa o bogu ni sledu. To so medosebni obračuni. Bog ni antemurale pred uživanjem drug drugega. Kaj mi je storil Aleksander? Saj se je samo zavaroval pred menoj. Gnijem v ubožtvu kot valdovec, ničesar drugega ne srečujem kot Aleksandrovo podgane. Čudno, kaj družijo človeka z bogom: hrepenenje po drevesu in kotenje podgan po lastni podobi. Barbarosa pravi Bojim se krta, ki bo razril moje besede. Paskal, ta vprežena grča, odhaja. Prav nič roznatega nisva doživela skupaj, okusila sva nekaj zrn oblasti, pa so mu tako zamerili. Popisali so mu telo z grčami, platno njegovega mesa navijejo nazaj v klobčiče. Paskal I., 817–824; Paskal II., 1099–1118. Četrtega ne bo. Aleksandrov bo pa še dovolj. Dovolj bo še častihlepja in nadutosti. Prihodnost bo tej človeški nesremnosti rekla iznajdljivost. Vendar bo tudi prihodnost samo okrušek celote. O pahljača prihodnosti, koga zdaj pahljaš? Meni je od prihodnosti in preteklosti ostala samo brazgotina na čelu. Vsako jutro se srečava. Zelo sva si zvesta, dasiravno sva si vsiljena. S teboj, brazgotina na čelu, se moremo brez zavisti gledati v Aleksandrova nebesa. Gniti v tej trdnjavi, to nič ne pomeni. Biti izobčen, to nič ne pomeni. Vivisekcija, to nič ne pomeni. Rehabilitacija, to nič ne pomeni, to bil bi zadnji pljunek vame. Svet so zavarovali pred teboj, kako dobro so ga zavarovali. Vendar vsak izpije merico dni okisano, več ne more. Lahko ima polno naročje, pa mu vse to pade na tla. Kadilo se razpuhti, molitve te preklinjajo, češčenje je arena, po kateri besniš, mahaš z repom, grizeš. Nihče te ne kliče, mrhovino, pred svoj bleščeci prestol. Ne poliva te z vonjavami. Kmalu boš poginil pod gumenim predpasnikom svojega rablja. Kdor bo brodil po teh mesenih ostankih, duše ne bi našel. To najbrž išče Boga, pa ga ne najde. Strah je kot meč trohnohe zasajen vate. Gnili lév si, v katerega lezejo le črvi. Smrt je nezagovorjen urok. Raste nakaza za tvojim hrbtom. Njene lakotnice so vzdružene, njena mrežnica napeta. Vsak kraj v Evropi ima pručko, na njej čepi in bulji

predse. Vsak kraj v Evropi ima vročico, kako priti do še ene pručke. Vsak kraj v Evropi oblači srajco iz naamehov, haljo pokorščine. Aleksander pa oblači goreče peruti, akoz življenje brez teže leta; leta, ne hodi ali leze. Monstruozna spaka bivanja. Skratka: usoda nam inflammabile. Moje posamezne faze so prave dolginke, žleb, po katerem curljamo v kloako, mezga iz velikana in polža, v greznico Rima. Življenje je klowniada. Motil si se, ko si mislil, da si med njimi, njih število je tajno, je mit. Na begu akoz ta pekel vsakomur krila zgore. Zgodovina se križa, pari za tvojim hrbtom, ne ve se s kom. Svet je nag, gobav, snetjav. Rojstvo nosimo na prodaj, da si kupimo za svojo smrt. Mi smo jogi, drobec jogov, samo brez spoznanja. Postlali nam bodo s tišino v tišino. Via dolorosa! In bi me radi patetično balzamirali. Nobenih zgodb, obrisane solze. Ne, svoje mrhovine ne posodim za nobeno slavje več. Naj me še tako obletavajo naviti angelci, usoda se je povampirila v meni, drži me s čekani in kremplji, njene besede jecljam kot imbecil, komaj razumljivo, komaj slišno. Kdo te sliši. Ti si kompromitiran šarlatan, in ko buljiš v rutinirani ritual, spoznaš, da si pamflet. Pamflet na dive. Na vzvišeno sramoto. Na hektare brezsmiselnega joka, pamflet na votivno življenje. Enigmatična faza. Naj še kdo pride, če upa. Populil mu bom čope las, odtrgal jezik, uhlje, ovelo kožo bom potegnul z njega in jo pripel na drog za zastavo. Izpadel si iz garniture. Brcnili so te s prestola v arktiko. Prve dni si vpil k nebu: moj bog, obleci me z glasom, glej nag sem, in sram me je. In zebe me. Nihče se ni oglasil. Kdor ne sliši prvič, je gluha. Ga ni. Pa naj bog ali človek. Če se oglasi kasneje, se zaradi kesanja; in je prepozen. Barbarossa pravi: Človek-nutria, odlična si pitnina, gneteš zase obredene kolače. Častiš se po božje. Kakšno skrupalco, križanec. Prikazoval se ti bom ves v brazgotinah, kot se meni prikazujejo. Cesar lahko govori viška, govori in ne čuti, ponavlja besede svojih pesnikov. Smo zakonitosti ali posebnosti? Ni važno, jaz sem štirioglat, vaša vrata so pa okrogla. Raje bom poiskal štirioglate vrata, kot da bi sebe popravljal. Zgodovina viška rožni venec – ki se pogovarjajo z volkovi, ki krvave, ki nimajo na zemlji prostora, ki nimajo v času časa. Mene ne viška. Saj ni treba. Smrt bo val, ki oplakuje brez sledov. Vse bo razlomila – nož in kruh. Smrt je poslednja beseda, poslednja želja telesa, še preden se rodi. Aleksander pravi: pinije so ulice v nebo, a človek je ulica navzdol in nikamor. Preobjedel sem se mesa in besed. Karla Velikega sem razglasil za svetnika. V njem pa nisem videl svetnika, teh se priznavam, temveč svojo mrhovino. Mrhovino, na kateri sem plesal kraljevsko oblečen. To je bilo še tedaj, ko me je zgodovina lizala od las pa do peta. Zdaj vem, da je oblizal mišjak šimpanza. Samo smrt ima rada človečino. Hotel si Paskalovo univerzo. Hotel si zakoličiti sodobnost s kamni duha in moči. Misli si, da te svet potrebuje. Hotel si še eno obloženo mizo. Fridrika sem okronal, zdaj bi ga zadavil. Naj nečloveško pogine, on, ki bi me lahko rešil. Jaz sem samo njegovo akrpucalo, on me je naredil za papeža. O, obliantniki! Prekoračil sem sebe in padel. Nujno padel... To je dom bosega in golega. Prišla je, stopila predme, vpričo vseh, me sezula, mi pljunila v obraz, rekoč: Tako naj se zgodi človeku. In naj se njegov brlog imenuje dom bosega, dom golega. Nihče naj ne rešuje njegovega semena, nihče dolžnosti do njega nima, kaznen naj bo popolna osamitev. To bo hiša v prazno vpijočega. Njegovi dnevi bodo gluhi, brez odmeva. Vse to je res. In nisem le bos ter gol, in ne vpijem le v prazno. Jaz sem tudi bogat, posedujem svoj svet, svet, ki sem ga sam ustvaril, svet, ki je moj, ne glede na to, koliko črvov iz sosednjega sveta votli mojo sredico. Jaz sem, čeprav nihče ne rešuje mojega semena. Jaz sem

potrjen na svoj način, na način trpljenja. Zato sem toliko govoril. Zato sem vam govoril.

*tale doba teče skozme
da bi me sežgala
oganj bruha manuskript
iztrgan iz Paskala*

EPILOG

*Prizor smo, ki se ne konča.
Iščes se porazgubljenega. Vozovi te odnašajo.
Pijejo te črede. Nazaj bi se sestavil.
Brezšumno bitje bi postal, spregled
sam sebe; sestopanje meja.
Ko smrt srčasto zareže vrata v prst,
vibasto se oprjemajoč telesa tvojega,
podzemni Anonymus odkruši od starega
obraza sipki kamen; tedaj že veš,
kje si, kdo si, kam greš.
Prizori čela in prizori prstov:
razdelili si jih bomo
v dneh premostitvenih. In telo
bo tvoje oklepaj. Prizor ramen, kolen:
prodajali ga bomo, zategadelj
se pojasnjujemo
kot dopolnitev. Kot prizor za svoje bližnje.
V dolžini zgodovine sicer bomo prah,
soroden prahu joka, vendar prizor smo,
ki se ne konča. Prizor v kimonu kože.
Napenjaš jadra in telo obračša
v izgubljenost ali najdenje.
V poletju luči bomo žgali veter.
Je beseda vsaka shodna.
Njena je edinstvenost enačbna
prostorov in obrazov izginulih
bežni dosegljaj. Shodna brazda.
Shodna veja. Shodno seme.
Shodno steblo. Shodna smrt.
Shodna brazda gospoduje.
Shodna veja tehta jato.
Shodno steblo je pripesnjeno
na shodno smrt. Ta s svojo neenačbo
ruši vidni in nevidni svet.
In ujma liže v sveti Iliion.
Sesa člamene pokončnih sveč,
lomeč akrostih smrti.
O, čez mnogo postelj, miz,
čez prag prenekateri
se razprostiramo. Kako
je mila podoba Gorenjske.
(saj vse je odvisno od vrat
skoz katero zapuščas življenje
in trpkost in pesem pestunjo
in pesem rednico)
Par sem z vsem, četudi stavek
je končan. In ne razklene se
za misel, ki potrka še. Za krik,
ki prosi. In se ne razklene
za priprošnji stavek, za pribežališče,
za prizor ramen, kolen.
Ne da bi vedel, kdo me boža,
bo tuj roka šla mi čez obraz,
obrisala utrujenost in nemost.
Ne da bi vedel, kdaj se to zgodi,
ničesar ne bom videl,
niti slišal, prepuščen
trenutku kot lastnina sija,
ki me bo ovil.
Prizori prsi: razdelili si jih bomo
v enakonočju shodne groze.
Le hlip, da sem; in potlej sem,
se vrača k ruševinam žlic in skled.
Pesem, njegov prizor medli
v kolibi prsi in počti trhla srajca.
Pod streho prsi počti trhlo jadro.
Prizor smo, ki se ne konča.
Prizor med prazniki telesa.
Vznik zaporednih misli,
ki trdijo, da sem; in potlej sem,
ter v prepletenosti koreneskega
in debelnega srkam ključni čas.
Prozorni prah na razbitini
pomnjenja in čustev
je kot tenčica, odvržena, scefšana.
Podzemni strah se tvojih rok oprime,
če zakličeš in se tvojih nog
dotakne razzebli soužitek,
če bi z bojem rad skalil
trenutek sodbe.*

*(vrata skozi katera
beseda obišče tvoj rod
in tvoje telo*

zazidaš)

*Prizori kit: vadjali bomo zanje.
V trnati kolibi kit obesiš koso.
Na tram strasti obesiš srp.
Prizor smo, ki se ne konča.
Prevelikih nihče nas ne išče,
majcene nas pa spregledajo.
Telo, ki ga pustim, je mirna staja,
in je dijak, ki vetru obrazil
odpira žile.
Preliješ se. Brezskrben
za vrnitev v črke na nagrobniku.
Telo, ki ga pustim, je poenotenje.
Poenostavitve tebe. Je slep pilot.
Je letni čas stvari. Je letni čas pojavov.
Telo, ki ga pustim v močvirju ur,
je le predpraznik, z odpoklicem pregneten.
Ne da bi vedel, kdo me boža,
bo tuj roka šla mi čez srce
in pas in bo šla mi
čez ramena ter kolena;
in ne da bi vedel, zakaj se to zgodi,
bom prepuščam ukazom in pričakovanju,
lastnina ognja, ki me bo sežgal.
Poreklo ribe, neodpečateno, poraslo
z mahom,
sprejemam kot obojerno žrtev.
Poreklo ščinkavca, ki porjavelo zdaj
in ob naši smrtni uri
ne bo zapisano, ne bo oznanjeno,
sprejemam kot obojestranski dar.
Pomeni so kot po zvonikih angeli,
obrnjeni po vetru in imajo
kar tako peruti, kot da bi svet
zapuščali. Kot sit mrčes
so se v telo ukopali.
Leteče soue so, ki senožet duha
obiščejo. Prizori so,
ki nas odrivajo v odjužno smer,
med varuhe ognjišča.
(igral si se s to kačjo kito
ob marelični uri
s to kačjo prepasico
zato te ne vznemiri
postanek na gotskem nebu)
Prizori polžev: bičani so
in na tlaki. Telo je nekaj ptica,
nekaj od vekomaj do vekomaj.
V trnati kolibi polžev: oglje stare duše.
Pod streho polžev, na pečlu pesmi
in na vejah luči. Ne da bi vedel
ali vsaj pričakoval,
dotaknili se me bodo po dnevu upepelitve
prstanec prsti in palec vode in jezik zraka
in bom shodil v novi beli koži
v zimzelenu dan z resnico
da je telo vrtna v jok.
Ne zmoti padajoča ptica
za obhodi zvoka čolna tvojega
in tvojega obraza ne poškrupi s sozlami
umrla roža. Sneg za obodom
ne mrazi duha in ne razklene
sestrskih dlani. Telo,
ki ga pustim, obljudila
bo smrt s slovensščino gorenjsko.
Prizori ledij: psom bodo vrženi
kot hrana. Mi pa v pesem
se povrtnemo, kdor je vzlet iz nje.
Ker ta sklep je utrinjalka,
prizorov utrinjalka. V pozabi čari
so naslon, okostje misli kakor živo.
Smo solza dneva, ki jo je potočil
Iliion žalostnih oči.
In ti prizori v meni zadržujejo
sedanjost, ki bo zadržana.
Vendar stavek je končan.
Usoda je preganjena.
Sedanjost, ki jo mislim,
tu je predvidljivo in vendar podvaja
in vznika v zaporedje zasukov
in prepleta me prav z njimi.
Telo, ki ga pustim, zori za prt,
za ogrinjalo
in za prepoznavni znak.
(to so vrata v rodove
urata v pustinjo
v ogolelost
v tuj svet
v prizor izumrlj)*

Pesmi

DOMOTOZJE

si se že znašel
med semaforji
in žarometi
DOMA JE BILO BOLJE
DOMA
V SVETU SANJ IN ILUZIJ
NA DOLGIH SPREHODIH ŽELJA
rdeča luč
zelena
rumena luč
slepi me rumena luč
ne vidim smeri
samo ugibam
in stopim v prazno

.....
DOMA
DOMA JE BILO BOLJE

VEN IZ BLATNEGA DOLA

I
norost
novost
kam plovemo

nikar za plotovi
pod mostovi
nikar v skednjih na mrzlem

v tople hiše
tja plovemo
sonce naj sije vsem
da
vsem
vsem brez izjeme

novost ni norost
plovemo v smer
nova zemlja

II
mi smo
mi živimo
mi smo novi borci

mi bomo šli skozi zeleno travo
in je ne bomo pohodili
mi smo sproščeni
mi se ne prodajamo sužnosti
mi ne bomo razpadli

mi smo novi delavci
polni upanja veseli

III
vedno znova
vedno spet
spet od začetka

nič se nam ne zapletajo noge
korak za korakom
naprej
naše oči so odprte
naše oči gledajo
tudi
če so zaprte

uprte v svobodo so naše oči

TOLAŽBA PRED SMRTJO

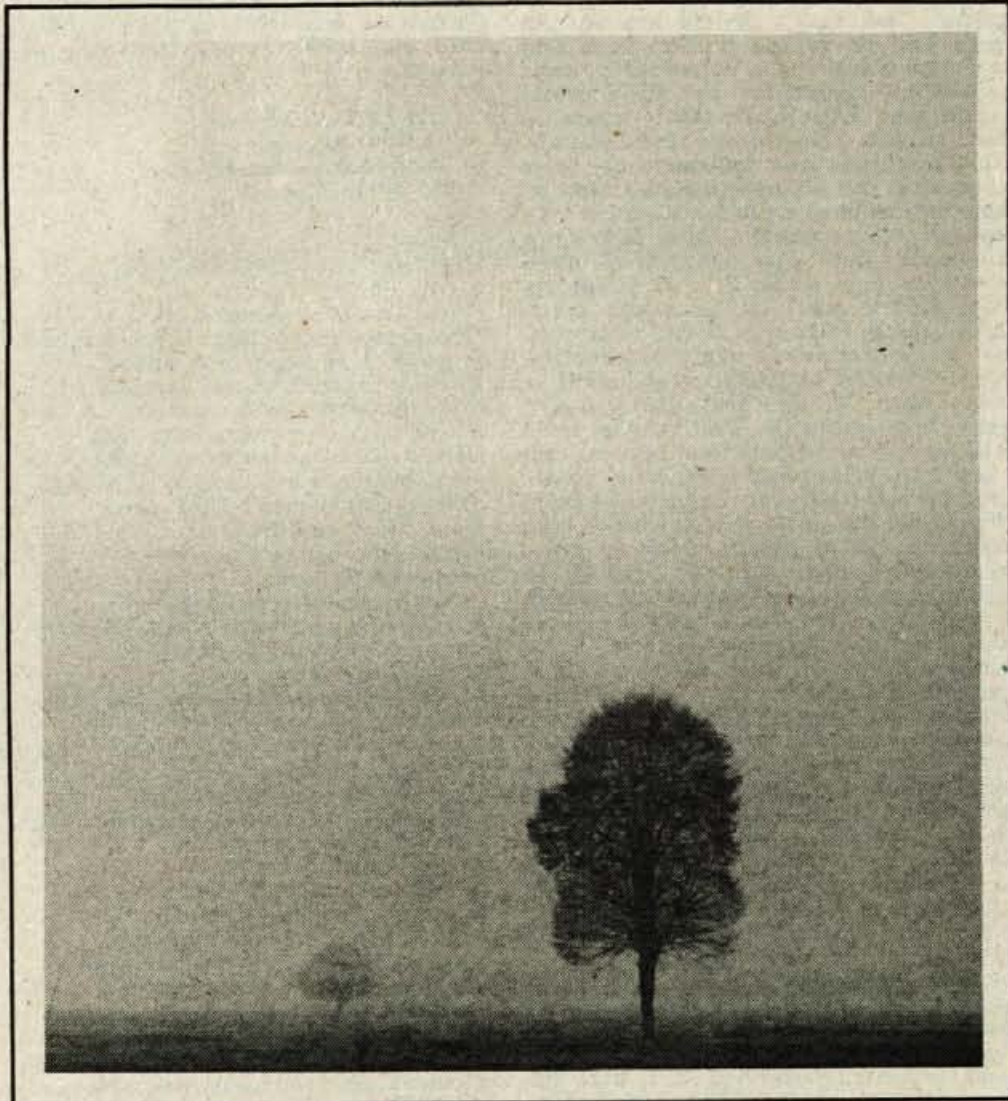
nič se ne boj
borovo šumenje
le bol hladi
da v mesečini
z vetrom odleti
in ko svita se nov dan
opere rosa
bledo kri

tam med bori
smrekami
in hrasti
v ozki
dolgi pokrajini
trgajo lipovo cvetje
veje lomijo
lubje pa ječi
ko noži režejo

lopovi
nesramneži

nič se ne boj
borovo šumenje
le bol hladi
da odleti
z vetrom
v mesečini

Vasja Doberlet, Vizija 983



MOJA BESEDA

moja beseda
se useda
ujeda
draži
razmesari
stržen bolečine

zakrite obraze
vijoličasto-plave
barva
oaze
rdeče-zelene
lice

zarije se krt
piči čebela
senco resnice
grozljivo
očarljivo
riše moja beseda

JAZ IN MOJI SOSEDJE

skrit za lasmi
potopljen
v gube in blede kri
se premikam
med gluhi
slepimi
gluhonemimi
slepogluhi
nemimi
nemoslepimi
ne sprašujem
ne kažem
ne pripovedujem
kot ura navit
se premikam
med navitimi
dokler da vzmet ne počni
ali zarjavi

France Merkač, doma v Šmihelu pri
Pliberku, rojen 1954, absolvent
Gimnazije za Slovence v Celovcu.
Študira psihologijo na salzburški
univerzi.

Kulturni vodnik Gorenjske

I. Knjižnice

Jesenice

Knjižničarstvo na Jesenicah ima bogato tradicijo že iz predvojnih let, ko so tu delovale Knjižnica KID (Zelezarne), Krekova knjižnica in Knjižnica Svobode. Kljub razdrobljenosti so opravile svoje poslanstvo in tako ne moremo reči, da smo po vojni začeli od začetka. To velja tako za bralce kakor tudi za knjižni fond, ki smo ga delno podedovali od predvojnih knjižnic. Leta 1946 je bila ustanovljena Centralna sindikalna knjižnica na Jesenicah, ki se je pozneje preimenovala v Ljudsko knjižnico, še kasneje pa v Občinsko knjižnico. Takrat je bila imenovana tudi za matično knjižnico jeseniške občine.

Knjižni fond vseh splošnoizobraževalnih knjižnic v občini šteje danes po prevzemu šestih vaških knjižnic 57.300 enot. Oba oddelka na Jesenicah sta urejena po sistemu prostega pristopa, enako velja za večino podružnic oz. izposojevališč. Jeseniška knjižnica je prva na Gorenjskem odpravila stari pultni sistem, že pred reformo knjižničarstva v tip splošnoizobraževalne knjižnice, je zbrala precejšen fond poučne in poljudnoznanstvene literature, ki ga danes še dopolnjuje in je na voljo v kateremkoli oddelku ali izposojevališču. Prirast knjižnega fonda je približno 1500 enot letno. Od ustanovitve Kulturne skupnosti knjižnica nima več težav pri nakupu tekoče literature. Pred tem pa je bilo obdobje nazadovanja in stagnacije, ko smo občasno kupovali le najnujnejše novitete. Leta 1976 je knjižnico obiskalo 21.900 bralcev, ki so si izposodili na dom 55.400 knjig. Razveseljivo je, da je več kot polovica naših obiskovalcev mlajših od 25 let. V precejšnjem številu obiskujejo knjižnico tudi delavci, upokojenci in gospodinje. V knjižnici dela pet knjižničarjev, ki skrbijo za oba oddelka na Jesenicah in za izposojevališči na Javorniku in Hrušici. V ostalih vaških knjižnicah pa delajo honorarni knjižničarji.

Jeseniško knjižnico tare huda prostorska stiska. Nima niti čitalnice niti uporabnega skladišča, izposojevalnici sta nabiti

s knjigami in premajhni. Nimamo niti prostora za ureditev potujoče knjižnice, za administrativno delo in opremo in obdelavo knjižnega fonda. Pomanjkanje prostora resno ogroža nadaljni razvoj knjižnice. Kljub temu da prostorske stiske knjižničarji sami ne moremo rešiti, se vendarle že sedaj pripravljamo na preselitev. V sodelovanju z Občinsko konferenco ZK smo začeli izdelovati načrte za postavitve posebnega oddelka za družboslovno literaturo. Za odtenek boljše so razmere v podružnicah oz. izposojevališčih. Posrečilo se nam je, da smo v zadnjih letih pridobili primerne prostore za podružnice na Javorniku, na Dovjem in v Žirovnici, kjer smo adaptirali dva prostora za izposojevalnico in čitalnico. Tudi prostor na Hrušici je primeren (le da je visoko v nadstropju). Upamo, da bo knjižnica v Gozd-Martuljku v kratkem dobila primernejši prostor.

Z razširitvijo dejavnosti — če bomo odprli nove oddelke (čitalnico, potujočo knjižnico, zbirni center za marksistično literaturo) — bi morali tudi razširiti krog strokovnih sodelavcev. Sedanji poklicni knjižničarji ne bodo mogli dodatnih nalog opravljati sami. Toliko bolj, če naj bi se knjižnična mreža širila ne le v vse krajevne skupnosti, ampak tudi v delovne organizacije.

Obstoj tovarniškega glasila *Železar* — ta list pride tako rekoč v vsako hišo — nam daje ob razumevanju urednika redko priljubljenost, da smo redno v stiku s stalnimi in potencialnimi bralci. Vsaka dva tedna objavljamo v njem Novosti na policah jeseniške knjižnice (predstavitev novejših leposlovnih del in bibliografija družboslovne literature). Nič manj plodno ni sodelovanje z lokalnim radiom Triglav, ki nam daje vsak teden nekaj minut za literarni prispevek (ob četrtkih med oddajo *Po domače pri vas doma*).

Od časa do časa, kakor so pač dopuščale finančne in druge možnosti, smo v preteklih letih prirejali literarne večere, ure pravljic in manjše razstave. Mogoče bo v kratkem možno vsaj nekaj tega spet obuditi k življenju.

Na pobudo uredniškega odbora Snovanj in Društva bibliotekarjev Gorenjske vam predstavljamo, Kulturni vodnik Gorenjske. V njem smo zajeli v pregledno obliko delo javne splošnoizobraževalne knjižnične mreže, ki predstavlja najbolj utečeno in razvejano obliko kulturnega življenja Gorenjske. To je tako rekoč prvi skupni informativni nastop vseh gorenjskih javnih knjižnic. Le-te so povezane med seboj predvsem po strokovni plati preko Društva bibliotekarjev Gorenjske.

Vodjem knjižnic smo postavili naslednja vprašanja:

1. Razvoj knjižnice.
2. Poslanstvo knjige in knjižnice danes.
3. Problemi in perspektive razvoja knjižnice.
4. Osebni podatki knjižnice in knjižnične mreže.

Prav gotovo so bile v nekaterih obdobjih gorenjske knjižnice avangarda razvoja knjižničarstva pri nas. Omenim naj samo uvedbo sistema mednarodne decimalne klasifikacije (UDK) in prostega pristopa ter ukinitve izposojevalnine oziroma uvedbo enotne članarine. V nekaterih obdobjih (npr. okoli let 1958, 1968) pa zaznamujemo tudi veliko stagnacijo (zmanjšano nabavo novih knjig, pomanjkanje primernih prostorov, šibek razvoj knjižnične mreže) knjižnične mreže. Sedanje stanje nam kaže velik posluh za razvoj knjižničarstva v nekaterih občinah, kjer so prav v zadnjem času odprli nove prostore (Kranj, Tržič) in tudi stagnacijo zaradi utesnjenosti ali celo nerazumevanja poslanstva knjižnice (Jesenice, Škofja Loka). Predvsem pa zaostaja Gorenjska pri razvoju knjižnične mreže, ki naj bi bila efektivna in enotna (tega na Gorenjskem ni!) in so jo drugod rešili z uvedbo bibliobusne službe (Ljubljana, Maribor, Primorska itd.). Ta »vodnik« naj bo bralcem v pomoč in informacijo, da bodo z njegovo pomočjo vedeli, kdaj in kje lahko dobe primerno knjigo in na koga naj se v posameznih krajih obrnejo za informacijo o knjigi. Na podoben način bi v prihodnje lahko obdelali tudi ostale kulturne dejavnosti Gorenjske. Tako bi imeli celovit prikaz razvejane mreže, ki je sicer večkrat omalovaževano in tudi materialno zastopljeno. Vsem, ki bi se radi vključili v kulturno življenje Gorenjske, pa naj bo ta pripomoček nevsiljivo vabilo.

Janko Krek



Jesenice — Prostor so za knjižnico neprimerni — Oddelek za odrasle bralce (izposoja na dom)

KNJIŽNICA	KNJIŽNA ZALOGA		DELOVNI ČAS	KNJIŽNIČAR
Jesenice, Trg Toneta Čufarja 4 tel. 81-065	42.000	Oddelek za odrasle: TO, SR, ČE, PE, SO PO, TO, SR, ČE, PE Pionirski oddelek: TO, SR, ČE, PE, SO PO, TO, SR, ČE, PE	od 10. do 12. dopoldne od 14. do 18.30 popoldne od 10. do 12. dopoldne od 15. do 18.30 popoldne	Hudnik Vida, vodja knjižnice Hudnik Marko Ferk Magda Kavčič Helena Pšenica Mira
Dovje – Mojstrana, Zadružni dom	2.200	ČE	od 18. do 19. popoldne	Januša Zdenka
Gosd-Martuljek, Gosd-Martuljek št. 72	1.200	PO	od 18. do 20. popoldne	Lacker Olga
Hrušica, Kulturni dom	1.400	SR	od 17. do 20. popoldne	Knjižničarji Jesenic
Javornik – Koroška Bela, Kulturni dom	8.400	PO, TO, ČE SR, PE	od 15. do 19. popoldne od 9. do 12. dopoldne	Knjižničarji Jesenic
Kranjska gora, Boroveljska 81	6.000	TO PE	od 18. do 20. popoldne od 15. do 17. popoldne	Plantau Rezka Žerjav Marica
Podkoren, Podkoren 20	1.000	PE	od 17. do 19. popoldne	Podlipnik Olga
Žirovnica – Zabreznica, Dom TVD Partizan Knjiž. M. Čopa	4.500	PO, ČE	od 16. do 18. popoldne	Mežek Slavko
Rateče, Rateče 18	1.200		začasno zaprta	

Kranj

Pred drugo svetovno vojno so delovale v Kranju tri večje javne knjižnice. Knjižničarstvo je bilo sorazmerno dobro razvito. Med vojno je okupator načrtno uničil ves knjižni sklad, rešili so le nekaj drobcev. Po vojni je zbiranje knjig trajalo do leta 1947 in v okviru sindikatov so tedaj ustanovili prvo povojno javno knjižnico pod imenom Ljudska knjižnica, ki je leta 1959 dobila namensko preurejene prostore v pritličju Delavskega doma.

Med vojno so bili uničeni tudi zarodki znanstvene knjižnice na kranjski gimnaziji. Ponovno oživetev take knjižnice je terjal hiter razvoj mesta, zato je leta 1950 ustanovljena Študijska knjižnica. Leta 1963 se je knjižnica preselila v sedanje prostore. Kasneje so bila v tej stavbi urejena skladišča, dve študijski čitalnici, časopisna čitalnica, študijske sobe in knjigovoznica.

Ob novem letu 1962 je bila ustanovljena še Pionirska knjižnica in je dobila zelo lepo opremljene prostore v prvem nadstropju Delavskega doma, kjer je še danes.

Vse te knjižnice so delovale izolirano, njihova medsebojna povezanost je bila zelo šibka in splošne kulturne potrebe v občini niso uspešno zadovoljevale. Vse bolj se je krepila težnja po organizacijsko enotni, funkcionalno uspešni in usklajeni knjižničarski mreži za celotno območje občine Kranj. Take težnje niso pomenile omejevanja samostojnosti posameznih knjižnic.

Spomladi leta 1960 se Študijska in Ljudska knjižnica združita v samostojen zavod, Osrednjo knjižnico občine Kranj. Njen nastanek je tesno povezan z dotadanjjo stopnjo knjižničarskega razvoja v občini, morala je upoštevati obe prejšnji samo-

stojni knjižnici in še manjše knjižnice v občini, ki so tudi prešle v njen delokrog. Z združitvijo se je sprožil tudi proces knjižničarske preusmeritve, za kar pa ni bilo zglede niti v slovenskem niti v jugoslovanskem merilu.

Podoba kranjskega knjižničarstva je bilo treba ustvariti na novo. Osrednja knjižnica kot središčna knjižničarska ustanova v občini je morala povezati vse knjižnice v enovit organizem in še posebej usmerjati manjše knjižnice. Dosežena je bila koordinacija razvojne politike in skupen nastop pred javnostjo. Leta 1962 se pridruži še Pionirska knjižnica.

Leta 1963 je bila Osrednja knjižnica uradno imenovana za matično knjižnico kranjske občine. Vedno večje zahteve po izobraževanju prebivalstva so terjale posodobitev knjižnic. Po sprejetju zamisli o sistemu splošnoizobraževalnih knjižnic se je leta 1971 tudi naša knjižnica vključila v reformski proces kot knjižnica II. kategorije. V skladu z novim konceptom so bili leta 1975 v okviru Osrednje knjižnice zasnovani naslednji oddelki: oddelek za mlade bralce (izposoja na dom), študijsko-čitalniški oddelek, referat za matično službo, referat za obdelavo knjižnega gradiva, knjigovoznica. V skladu s tem konceptom gre vse knjižno gradivo skozi obdelavo, s tem je prihranjeno zamudno tehnično delo in s tem omogočena boljša informacijska služba in delo z bralci v ostalih oddelkih. Prosti pristop do knjig in ustrezno dopolnjevanje knjižnega gradiva je vplivalo na povečanje števila obiskovalcev in večjo izposajo, kar je razvidno tudi iz naslednjih primerjav.

Oddelek za odrasle bralce (izposoja na dom). Oddelek je namenjen odraslim in mladim po končani osnovni šoli. Od začetka junija 1977 posluje v novih prostorih, ki so sodobno opremljeni in urejeni in predstavljajo odlične pogoje za delo, za obiskovalce pa prijetno okolje. Knjižno gradivo (35.000 knjig) je bralcem na voljo v preglednem in skrbno urejenem prostem pristopu. V knjižnem skladu je trenutno največ leposlovja s preraščanjem v splošno



Kranj – Letos odprti oddelek za izposajo na dom (za odrasle bralce)

KNJIŽNICA	KNJIŽNA ZALOGA	DELOVNI ČAS	KNJIŽNIČAR
Kranj, Osrednja knjižnica, Tavčarjeva 41 tel. 21-990 – Oddelki			Šimunac Ljubimka, upravnik zavoda
Oddelek za odrasle bralce (izposoja na dom) Delavski dom, Trg revolucije 2, vhod 4. tel. 21-158	42.000	PO, TO, ČE, PE SR SO	Bojan Pisk, vodja odd.
Študijsko čitalnični oddelek, Tavčarjeva 41/I. tel. 21-990	78.600	PO, TO, ČE, PE SR SO	Drolc Franc, vodja odd.
Oddelek za mlade bralce (pionirski oddelek), Delavski dom, Trg revolucije 2, vhod 2, tel. 21-765	24.000	PO, TO, ČE, PE SR SO	Konc Viktorija, vodja oddelka
Izposojevališča:			
Strazišče, Škofjeloška 19	7.582	PO, ČE	Florjančič Vita, vodja r. Gorjanc Jožica
Šenčur, Štefeta 2, Kulturni dom		SR NE	Ravnik Cilka
Naklo, Kulturni dom		SR NE	Štirn Marjetka
Krajevne knjižnice:			
Benica, Kulturni dom	862		Jereb Jurij
Bitnje, Kulturni dom	1.347		Kern Viljem
Brnik, Kulturni dom	–		Jereb Ivanka
Cerklje, Kulturni dom	2.469		Robas Aleš
Preddvor, Dom oskrbovancev »A. Drolca«	243		Bezovšek Helena
Duplje, Osnovna šola	1.034		Janc Marija
Goriče, Kulturni dom	296		Mali Alenka
Jezerko, Kulturni dom	1.052		Jakopič Anica
Kokrica, Kulturni dom	50		Mugerli Vesna
Mavčiče, Kulturni dom	1.759		Pajk Marija
Podblica, Kulturni dom	158		Vidic Majda
Podbrezje, Kulturni dom	2.106		Strlič Anton
Preddvor, Stara osnovna šola	890		Slavc Slavica
Trstenik, Kulturni dom	200		Stare Peter
Velesovo, Stara osn. šola V Adergasu	400		Korošec Ivo
Visoko, Kulturni dom	273		Bokovnik Jožica
Voklo, Kulturni dom	800		Gašperlin Dragi
Zabnica, Kulturni dom	1.325		Fabjan Breda
Dolenja vas, v priv. stanovanju, Podbrezje	18		Brajc Marta
Dom upokojencev Kranj, C. 1. maja 59	230		Železnik Simon Koch Januša-Slava

Opomba: Krajevne knjižnice prilagajajo odpiralni čas prostemu času knjižničarja in željam obiskovalcev knjižnice. Zato se med letom večkrat spreminja. Tako ni mogoče dati točnih podatkov o odprialnem času.

izobraževalno knjižnico pa se struktura fonda izboljšuje v korist znanstvene, poučne in družboslovne literature, del teh knjig bo knjižnični oddelek prevzemal iz skladov Študijsko-čitalniškega oddelka. Leta 1976 je ta oddelek imel 42.000 zvezkov, obiskovalcev je bilo 50.000, izposodil pa je 103.500 knjižničnih enot.

Študijsko čitalnični oddelek se je prva leta ukvarjal z urejanjem prostorov in knjižnega sklada, kasneje pa je v okviru matične službe urejal podeželske, šolske in strokovne knjižnice. Sedaj pa se reorganizira in preusmerja del strokovne literature v oddelke za izposojanje na dom. Ima ustrezno prezenčno literaturo za študij v čitalnici, domoznansko gradivo, posebno zbirko in periodične tiske. V nadaljevanju reforme zavoda bo v tem oddelku posvečena posebna skrb razvoju čitalnične dejavnosti. Knjižni fond tega oddelka obsega: celotno sloveniko, pomembnejše prevode del iz drugih jugoslovanskih književnosti, prevode svetovnih klasikov, literarne in lingvistične študije. V drugih jezikih pa ima: izbor jugoslovanskih in svetovnih klasikov ter pomembnejše literarne in lingvistične študije. Druge stroke zastopajo temeljna dela, priročniki, učbeniki, simpozijско gradivo, domoznansko gradivo in gradivo za druge socialne zbirke, kompletni slovenski periodični tisk ter izbor iz jugoslovanske in druge periodike. Oddelek ne izposoja na dom, ampak samo v čitalnici.

Oddelek za mlade bralce (pionirski oddelek) je posvečal posebno skrb estetski vzgoji bralcev preko Centra za estetsko vzgojo, ki je deloval pod njenim okriljem. Leta 1971 pa se je osamosvojil in se je ločil od Pionirske knjižnice. V mejah možnosti je opravljala še pedagoške dejavnosti. Oddelek je namenjen mladim bralcem do končane osnovne šole. S skrbno izbranim knjižnim fondom, knjižničarskim kadrom in izoblikovanimi metodami dela privzga v mladem obiskovalcu bralne potrebe. Na knjižnih policah so knjige razdeljene po starostnih stopnjah, od predšolskega otroka do doraščajočega mladega bralca. Poseben fond predstavljajo knjige v tujih jezikih in poljudno znanstvena literatura za vse starostne stopnje. Bralcem so na voljo tudi časniki in revije za mlade. Oddelek bi moral v skladu s svojim konceptom pedagoško dejavnost razširiti v vsej svoji razvejaniosti, žal pa so možnosti skrajno omejene zaradi neresljive prostorske stiske. V svoj program vključuje povezavo z VV ustanovami, šolami in zlasti s šolskimi knjižnicami ter s starši. Pravkar v oddelku teče Mala anketa za mlade obiskovalce, s katero bomo ugotovili, kako se bralci pri nas počutijo, kaj pogrešajo, česa si posebno želijo, kako so ustvarjalni. Leta 1976 je oddelek imel 23.450 zvezkov, obiskovalcev 37.100, izposodil pa je 90.150 knjig.

Celoten sklad vseh treh oddelkov oziroma Osrednje knjižnice je leta 1976 štel

170.760 knjig in se giblje v mejah standardov za javne knjižnice. Če upoštevamo vse oddelke in celotno mrežo Osrednje knjižnice, potem pride na 1 novo knjigo 8,02 prebivalca v občini, v mestu pa na 1 novo knjigo 4,01 prebivalca. Število zvezkov na prebivalca v občini znaša 2,15, v mestu 5,68. Osrednja knjižnica je v letu 1976 izposodila 262.450 zvezkov. Število izposojenih knjig na prebivalca znaša v občini 4,37, v mestu pa 8,73. Osrednja knjižnica je v letu 1976 potrošila za nakup novega knjižnega gradiva 502.750 din, s tem pa je nabavila za 7,55 odstotka manj knjig kot v letu 1975 zaradi visokih cen knjigam. Kljub manjšemu nakupu v letu 1976 se je število obiskovalcev v primerjavi z letom 1975 povečalo, izposoja je narasla za 6%. V podružnicah in v krajevnih knjižnicah izposoja narašča nekoliko počasneje. Leta 1976 je v krajevnih knjižnicah bilo izposojenih 8.650 zvezkov, knjižni sklad Potujoče knjižnice pa znaša 14.960 knjižnih enot.

Osrednja knjižnica zajema v članstvo 13% prebivalcev v občini in 27% v mestu.

Treba je poudariti, da se sicer družbeni odnos do knjižničarstva spreminja na boljše, a še vedno ne tako, da bi knjižničarska dejavnost zaživela v vsej svoji razsežnosti.

(Nadaljevanje na naslednji strani)

V konceptu razvoja Osrednje knjižnice občine Kranj je med drugim zapisano, da je njena naloga kulturno izobraževanje in zato ogromen del svojih fondov postavlja za bralce v prosti pristop. Istočasno ugotavljamo, da je v kranjski občini zajeto v knjižnice 13 % prebivalstva, kar je še daleč do standardov, v isti sapi pa beležimo v mestu 27 % zajetega prebivalstva — to je presežanje.

Ce hočemo knjižničarsko dejavnost utrjevati, krepiti in razširjati v celotni kranjski občini, potem je treba najti možnosti, da se ovire premagajo. Ob drugih nalogah, se bo treba pripravljati tudi na organizacijo prepotrebne bibliobusne mreže.

Zahtevne in za našo samoupravno družbo tako pomembne naloge, ki jih knjižnica mora opravljati, očitno zahtevajo ustanavljanje temeljnih skupnosti za knjigo, ki bi se najtesneje povezale z drugimi skupnostmi, katerim knjiga nasploh predstavlja neposredni ali posredni interes. Knjigo bo treba postaviti v nov družbeni položaj!

V naši dejavnosti vidimo največji problem v pomanjkanju raziskovalne dejavnosti in pomanjkanju knjižničnih prostorov, nezadostnem številu strokovnih kadrov in omejenih finančnih možnostih.

Kulturna skupnost Kranj se v okviru svojih možnosti močno prizadeva, da bi Osrednja knjižnica v Kranju ne obstala sredi poti v reformo, a kaj, ko finančnih sredstev vedno primanjkuje.

Radovljica

Leto 1962 štejemo za začetek organizirane knjižnične službe na našem področju, kjer živi okrog 30.000 prebivalcev. Tedaj so se upravno združile občine Bled, Bohinj in Radovljica. Prejšnja radovljiška Ljudska knjižnica je postala matična, v knjižnično mrežo pa je bilo vključenih 19 vaških oz. krajevnih knjižnic, ki so dotlej spadale k prosvetnim društvom.

Pri iskanju oblike in obsega matične službe smo se odločili za združitev celotnega poslovanja. Najprej smo uvedli skupno nabavo in osnovali oddelek za potujočo knjižnico. Neposredno v zvezi z nakupom knjig se je združilo računovodstvo

— poleg računov za knjige so se zvrstili še drugi stroški in obenem smo dohodke vseh knjižnic začeli zbirati na skupnem žiro računu; vse odtlej imamo tudi zbrane statistične podatke.

Ni bilo časa, ne ljudi in ne denarja za sistematično proučevanje razmer na terenu. Ubadali smo se s kopico osnovnih problemov. Delovni čas knjižnic ni bil ustaljen, nakupi pred združitvijo večinoma priložnostni, postavitve knjig domala v vsakem kraju drugačna, prostori slabo vzdrževani.

Da bi sploh ugotovili, kaj imamo, smo se lotili postopnega urejanja, skoraj povsod najprej z metlo in krpo. Nato smo prečistili knjižno zalogo, jo uredili po sistemu UDK za prost pristop, vpisali v novo inventarno knjigo in sestavili abecedni imenski katalog. To je bilo opravljeno leta 1964 v Radovljici; 1965 na Bledu, Dobravi pri Kropi in v Mošnjah; 1966 v Lescah, Boh. Bistrici Kamni gorici; 1967 v Kropi, Gorjah, Begunjah; 1968 v Podnartu in na Brezjah; 1970 v Zasipu, 1972 v Ljubnem in 1974 v Srednji vasi.

Z nobenim indeksom ni mogoče izraziti povečanja nalog, ki ga je prinesla matičnost in ob vsej dobri volji jim včasih nismo kos. Zato in zaradi nekaterih drugih pogojev smo v prvih letih zaprli knjižnice v Ribnem (400 prebivalcev), nato na Lancovem (270), Boh. Beli (550), kasneje pa še

na Gorjušah (204) in na Brezjah (445). Te so bile najmanj obiskane in imele najslabše prostore. Na obisk v majhnih naseljih močno vpliva bližina večje knjižnice: tako prihajajo bralci z Lancovega v Radovljico, z Boh. Bele in Ribnega pa na Bled.

Med aktivnimi krajevnimi knjižnicami sta Lesce in Bled večji ter ju je glede na število prebivalcev treba redno oskrbovati z novostmi. Ostale dobivajo nove knjige predvsem iz potujoče knjižnice, njihova lastna zaloga se povečuje le z manjšimi dokupi. Leta 1976 smo kupili za Bled 299, Lesce 170, Begunje 61, Boh. Bistrico 83, Zasip 23... izvodov. Fond potujoče knjižnice obsega zdaj nad 5000 enot. Knjige za posamezne vasi prihajajo izbirat tamkajšnji knjižničarji ali delavke matične knjižnice, ki tam izposojajo. Tak način dela zagotavlja, da bralci dobe v svojem kraju, kar potrebujejo in želijo, saj isti izvod nove knjige obide več vasi, vsem vaškim knjižnicam pa nikakor ne bi mogli kupiti vsega.

Seveda nabava zaostaja za potrebami. Čeprav z dotacijo kulturne skupnosti, ki se vsako leto zviša le za nekaj odstotkov glede na realizacijo minulega leta, preudarno gospodarimo, za nakup ne moremo nameniti več. Poseben problem je vzdrževanje prostorov ob tako široki knjižnični mreži: stroški za najemnino, ogrevanje, čiščenje



Radovljica — Med prvimi na Gorenjskem je dobila nove primerne prostore knjižnica v Radovljici — Oddelek za odrasle bralce (izposoja na dom)

KNJIŽNICA	KNJIŽNA ZALOGA	DELOVNI ČAS	KNJIŽNIČAR
RADOVLJICA , Gorenjska 27	14.600	PO, TO, SR, ČE, PE SO	Rezka Šubic, vodja knjižnice Rotar Marjanca Horvat Metka Piber Marija Jekovec Angelca
BLED , Grajska 22	8.191	PO, PE SR	Knjižničarji Radovljice
BEGUNJE , Begunje 23	2.600	TO SO	
BOH. BISTRICA , Stavba Kraj. urada	2.500	ČE	Knjižničarji Radovljice Benigar Cvetka Šolar Mira
DOBRAVA , Zadržni dom	800	SO	
KROPA , Sindikalni dom Plamen	2.000	SR	Bratuš Pavla Lukan Polonca Knjižničarji Radovljice
KAMNA GORICA , Kulturni dom	500	TO	
LESCE , Družbeni dom, Alpska 58	6.300	TO, ČE	Ambrožič Marjanca Iskra Olga Mišmaš Tončka Iskra Tončka
LJUBNO , Kulturni dom	1.200	SO	
MOŠNJE , Kulturni dom	900	TO	Knjižničarji Radovljice Knjižničarji Radovljice
STARA FUŽINA , Stara sirarna	1.100	ČE	
SREDNJA VAS , Stavba pošte	800	PE	Knjižničarji Radovljice Knjižničarji Radovljice
SPODNJE GORJE , Kulturni dom	1.100	ČE	
ZGORNJE GORJE , DOM TVD Partizan	1.100	PE	Rekelj Štefka
ZASIP , Kulturni dom	600	PE	

so vedno večji. Vedno bolj tudi čutimo, da je 5 redno zaposlenih ljudi za tak obseg dela premalo: ena od knjižničark pretežno izposoja v matični knjižnici, vpisuje nove knjige, ureja potujočo; druga dela pet dni v tednu na terenu (Bled, Gorje, Begunje) in en dan v matični; tretja s polovičnim delovnim časom v Sp. Gorjah, Podnartu in po potrebi drugje; četrta opravlja računovodske posle, izposoja v Lescah in občasno nadomešča; peta prav tako izposoja v matični knjižnici, nadomešča, skrbi za kataloge in se kot upravnica ukvarja z nabavo, statistiko in podobnim. Poleg redno zaposlenih pomaga v matični knjižnici še pogodbeno zaposlena upokojenka (pri izposoji in vezavi) ter 9 knjižničarjev amaterjev, ki izposojajo v manjših krajih. Na srečo daljših izostankov zaradi bolezni in zaradi drugih vzrokov ni veliko.

Med manj prijetne strani našega dela vsekakor sodi dejstvo, da so ljudje navajeni »od nekdanj«
prihajati v knjižnico le popoldne in zvečer. Ponekod smo poizkušali uvesti dopoldanski delovni čas, toda ugotovili smo, da je za silo primerno edino sobotno dopoldne. Zato še posebno težko usklajujemo delovno obveznost posamezne delavke z urnikom knjižnic na terenu, saj ista knjižničarka v enem popoldnevu ne more delati v dveh krajih, pa čeprav sta knjižnici odprti samo po dve uri.

Posebno vprašanje so prostori. Ni več vseeno, kje domujejo knjige. V naši občini je za prvi premik poskrbela Tovarna verig, ki je leta 1966 v novem družbenem domu namenila in opremila za knjižnico poseben prostor. Leta 1971 smo dobili v najem bivše gostinske prostore za matično knjižnico, 1973 prejšnje stanovanje v Begunjah, 1974 končno preselili blejsko knjižnico v obnovljene prostore starega gostinskega lokala, v marcu 1977 pa knjižnico v Kropi prav tako v obnovljen prostor sindikalnega doma, čigar adaptacijo je finansirala tovarna Plamen. Drugod stoji knjižne police še vedno po kotih sejnih sob, garderob, podstrešij in vež. Ponekod se zdi položaj brezizhoden. Najslabše je trenutno v Zg. Gorjah, podobno v Kamni gorici, natrpna je knjižnična soba v Podnartu, ki je hkrati skupni prostor za potrebe prosvetnega društva, v Stari Fužini je uporaba prostora zaradi poškodb ob potresu nemogoča in je knjižnična zaprta, na Dobravi pa je knjižnična soba tako majhna, da knjige lahko izbirajo komaj trije bralci hkrati.

Po izkušnjah, ki si jih nabiramo pol-drugo desetletje, sklepamo, da se organizacijska oblika knjižničarstva v občini ne bo prav kmalu spremenila. V primeru, da bi v okviru regionalne povezave knjižnic pripeljal bibliobus tudi k nam, pa bi bilo treba podrobno razmisliti o smotrnosti majhnih knjižnic, npr. v krajih z manj kot 1000 prebivalci. Skrb in stroški zanje so v primerjavi z rezultati hudo veliki in bi bilo morda res pametneje njihove zaloge spojiti s potujočo, nato pa tako zbrane knjige ponuditi tudi občanom v vasicah, kjer knjižnic nikoli ni bilo. Čas bo pokazal, kdaj in kako se bodo uresničile te ideje. Do takrat bomo pač popotovali s paketi in kovčki, si skušali ogreti roke v preprihianih kulturnih domovih in podobnih starih stavbah, čakali na postajališčih v skrbeh, kaj če avtobus odpelje mimo. Marsikje knjižničarka, preden odide, še pospravi in pomije tla, ker ni moč dobiti nikogar, ki bi to opravil.

Ne tarnamo, le mimogrede bi radi omenili razmere, sredi katerih skušamo kar najbolje opravljati svojo prvo nalogo: nudimo knjigo vsem: malim junakom, ki začenjajo z zlogovanjem; onim, ki si z njo pridobivajo izobrazbo ali iščejo v njej oddih, in končno mnogim, ki se ne uče več, ampak jim knjiga samo še krajša noči brez spanja.



Škofja Loka – Prostori knjižnice so pretesni – Oddelek za odrasle bralce (izposoja na dom)

Škofja Loka

Knjižnice in knjižničarstvo imajo v Škofji Loki zelo bogato tradicijo, ki sega v dobo čitalništva, v prejšnje stoletje. Tako je celo ohranjen tiskani katalog knjig Knjižnice Narodne čitalnice v Škofji Loki iz leta 1908. Katalog je med redkimi tiskanimi katalogi slovenskih javnih knjižnic in navaja 750 knjig, razdeljenih v posamezne oddelke po vsebinski razvrstitvi. Po prvi svetovni vojni sta delovali v Škofji Loki dve javni društveni knjižnici in knjižnico čitalnice je prevzelo Sokolsko društvo. Bogate zbirke knjig so bile tudi po šolah in samostanih (knjižnica kapucinov še danes hrani bogato zbirko prvotiskov in znameniti rokopis Škofjeloškega pasijona). Večji del bogatega knjižnega fonda je v drugi svetovni vojni uničil okupator. En del knjig so Nemci sežgali na grmadi (npr. knjige učiteljskega in gimnazije oz. meščanske šole kar na grajskem vrtu), druge pa so odpeljali v predelavo v papirnico v Vevče. Ohranile so se le redke knjige, ki so bile izposojene pri zavednih bralcih in te so po vojni predstavljale osnovni

fond Ljudske knjižnice, ki je bila ustanovljena v okviru škofjeloškega KUD 2. decembra 1945. Knjižnica je imela v začetku 65 bralcev in okoli 1000 knjig v knjižnem skladu. Vse do leta 1958 je delovala na amaterski osnovi, deloma tudi kot Centralna sindikalna knjižnica. Z odločbo o ustanovitvi matične knjižnice v Škofji Loki je Skupščina občine Škofja Loka leta 1962 knjižnico tudi formalno ustanovila in je postala profesionalna kulturna ustanova občine Škofja Loka z nalogo, da skrbi za širjenje branja in izobraževanja s knjigo na svojem področju. Knjižnica je v naslednjih letih po preselitvi v prostore Doma Zveze borcev dosegla velik razvoj in je postala nepogrešljivi del kulturnega življenja občanov. Začela je tudi skrbeti za razvoj knjižnične mreže v občini, najprej z uvedbo potujočih kovčkov s knjigami, kasneje z urejanjem stalnih izposojevališč z lastnim fondom knjig.

Danes (po statističnih podatkih za leto 1976) šteje knjižni fond matične knjižnice in izposojevališč 40.260 knjig, kar je 1,22

(Nadaljevanje na naslednji strani)



Mladinski oddelek (Pionirska knjižnica)

ŠKOFJA LOKA, Kidričeva 1, Dom
Zveze borcev

30.000

zimski
(od 15.10 do 15.5)

PO, TO, SR, ČE, PE

od 6.30 do 14. ure dopoldne
od 15.30 do 19.30 popoldneKrek Janko, vodja knjižnice
Florjančič Ana
Lotrič Snežna
Štukl Valentina

GORENJA VAS, Osnovna šola Ivan
Tavčar

1.200

enoten

SR od 14.30 do 16.30 popoldne

ČE od 9.30 do 12.30 dopoldne

Šubic Gabrijela
Dolenc Tinca

POLJANE, Kulturni dom

500

enoten

NE od 8. do 10. ure dopoldne

TRATA-FRANKOVO NASELJE, Os-
novna šola Cvetko Golar

3.600

enoten

TO od 10. do 13. ure dopoldne

ČE od 16. do 19. ure popoldne

Knjižničarji
Škofje Loke

ŽELEZNIKI, Kulturni dom

2.200

zimski

PO, SR, PE od 15.30 do 19. ure popoldne

letni

PO, SR od 15.30 do 19. ure popoldne

Torkar Jožica

ŽIRI, Zadrudni dom

4.300

enoten

PO, SR, PE od 17.30 do 19.30 popoldne

Šubic Gabrijela

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

knjige na prebivalca. Kot pri vseh knjižnicah v Sloveniji je prirast novih knjig precejšen. Namesto 3.500 knjig smo jih leta 1976 nabavili le 2.678. Knjižnica je imela lani 11.305 vseh vpisanih bralcev in pridobila 621 novih, 36.000 obiskovalcev pa si je vključno s čitalnico izposodilo 113.000 knjig oz. knjižničnih enot (3,44 knjige na prebivalca). Poleg tega smo dali svojim obiskovalcem večje število informacij in priredili več razstav, letos pa je bil urejen tudi družboslovni-marxistični oddelek. V tesni knjižnici smo pridobili prostore za ta oddelek s tem, da smo umaknili del fonda iz prostega pristopa v čitalnico, revije pa smo začasno deponirali v zgradbi Zgodovinskega arhiva. Knjižnica ima zametke štirih oddelkov: oddelek za odrasle bralce z bogato zbirko poljudnoznanstvene in poučne literature, Pionirski oddelek za mlade bralce, čitalnico – v kateri imajo svoj prostor tudi študentje Kluba škofjeških študentov, ki so tesno povezani s knjižnico ter fond potujoče knjižnice – zametek bodočega bibliobusa. V knjižnični mreži deluje pet izposojevališč.

Perspektive bodočega poslanstva in razvoja knjižnice bi se odprle šele s preselitvijo škofješke knjižnice v prostore Ljubljanske banke. Ti so zaradi centralne lege v bližini avtobusne postaje in šol ter zaradi posebne gradnje izredno primerni za knjižnico. Tu bi knjižnica lahko uredila dovolj velike oddelke, ki so sedaj utesnjeni, predvsem dovolj velik prostor za mlade bralce (danes so mladinske knjige deloma uskladiščene!), čitalnico za študente in tudi delavce ki študirajo ob delu, domoznansko zbirko in družboslovno-marxistično zbirko. Uvedli bi lahko tudi prepotreben fond knjig v tujih jezikih (srbohrvatski, nemški, angleški, ruski), uredili pa tudi ostalo poslovanje knjižnice (katalogizacija, oprema knjig, vezava, administracija itd.). Z novimi prostori bi se lahko močno povečal fond knjig v prostem pristopu in tudi v čitalnici, s tem pa bi se povečala tudi obisk in izposoja, ki že sedaj dosegata republiško povprečje. Po ureditvi in utrditvi matične knjižnice v Škofji Loki bi morali v naslednjih letih preurediti in modernizirati knjižnico izposojevališče v Žirih, dobiti primernejše prostore za izposojevališče v Gorenji vasi in Poljanah. V dalji perspektivi razvoja knjižničarstva na Gorenjskem pa je vsekakor uvedba enotne bibliobusne službe, ki bi pokrila vse »bele lise« in prinesla knjige vaščanom manjših zaselkov in delavcem proizvajalcem pred vrata tovarn in obratov. V perspektivi preselitve se nam obeta tudi večje število razstav in drugih kulturnih prireditev povezanih s knjigo.



Tržič – V soboto, 10. decembra, odprti novi prostori knjižnice – Oddelek za odrasle bralce (izposoja na dom)

Tržič

Tržiška knjižnica je bila ustanovljena kot samostojna kulturna ustanova 10. julija 1961 na pobudo SO Tržič. Šestnajst let je gostovala v stavbi občinske skupščine na 67 kv. m. Pionirsko delo v tej knjižnici je z veliko ljubeznijo opravila domačinka, knjižničarka Jožica Gladek. Polnih deset let je sama opravljala vse delo v knjižnici in tako postavila trdne temelje za njen vsestranski nadaljnji razvoj. Z začetkom dela kulturne skupnosti so bili dani pogoji za kadrovske in materialne razvoj knjižnice. Delo je postalo za enega samega knjižničarja preobsežno. Zato so leta 1971 razpisali delovno mesto za pionirski oddelek. Ze tedaj so zaradi prostorske stiske računali z razširitvijo knjižnice. Kljub že izdelanim načrtom do uresničitve ni prišlo vse do letošnjega novembra, ko je knjižnica dobila nove, večje prostore v Domu družbenih dejavnosti. Ta bistveni premik je omogočila referendumsko odločitev delovnih ljudi in občanov, da s samoprispevkom zagotovijo tudi sredstva za adaptacijo nekdanje Bračičeve šole v pretežni meri za kulturne namene. S tem pa je kolektiv Tržiške knjižnice rešil svoj največji problem.

Preselitev pomeni v pogledih možnosti za delo odločilen premik po šestnajstih letih. Skoraj štirikrat večja površina od

sedanje bo omogočala kvalitetnejše delo, po drugi strani pa bo delo tudi veliko bolj zahtevno. V novih prostorih ima Tržiška knjižnica: splošnoizobraževalni in družboslovni oddelek za odrasle (90 kv. m), pionirski oddelek (43 kv. m), čitalnico (27 kv. m) skladišče za arhiv in potujočo knjižnico (40 kv. m), pisarno za interno delo (10 kv. m). Splošnoizobraževalni oddelek bo sistematično izpolnjeval svoje področje in razširil svojo funkcijo z nabavo leposlovja za delavce iz drugih republik v njihovem jeziku. Družboslovni oddelek se bo močno razširil tudi s knjigami, ki jih knjižnicam dobavlja kulturna skupnost Slovenije, pionirski oddelek pa bo poleg dosedanjih oblik uvedel še mesečne knjižne razstave najbolj branih knjig, knjižne uganke in organiziral ogledne in obiske otrok iz vrtcev in šol. V čitalnici bo na voljo tudi revialni tisk iz drugih republik, v njej bo prostor tudi za študij. Začetki potujoče knjižnice segajo v leto 1968, ko je pri matični knjižnici začela delovati potujoča knjižnica v Lomu in Dolini, leto kasneje v Podljudelju. Na pomoč pri tej organizaciji so takrat priskočili učitelji podružničnih šol v teh krajih. Kasneje smo v posameznih krajevnih skupnostih odpirali manjša izposojevališča, vse do leta 1975, ko

TRŽIČ, Dom družbenih dejavnosti Bračičeva 4. tel. 50-361

	17.500	PO, TO, SR, ČE, PE	od 9. do 18. ure, ves dan	Kunšič Dani, vodja knjižnice Ahačič Joži Bohinec Janez Marsič Marija
BREZJE PRI TRZICU , Dom družbenih organizacij (obisk)	tudi za ostale knjižnice	TO	od 17.30 do 18.30 popoldne	Knjižničarji Trziča
BISTRICA , Osnovna šola heroja Bračiča		PO	od 17. do 18. ure popoldne	Knjižničarji Trziča
DOLINA , Pred osnovno šolo (obisk)		ČE	od 16. do 17. ure popoldne	Knjižničarji Trziča
HUDI GRABEN , V središču vasi (obisk)		TO	od 17. do 17.30 popoldne	Knjižničarji Trziča
JELENDOL , Dom družbenih organizacij (obisk)		ČE	od 17.30 do 18.30 popoldne	Knjižničarji Trziča
KOVOR , Pred osnovno šolo (obisk)		PO	od 16. do 17. ure popoldne	Knjižničarji Trziča
KRIŽE , Osnovna šola Kokrškega odreda (avla)		SR	(vsaka druga v mesecu) od 16. do 18. ure popoldne	Knjižničarji Trziča
LEŠE , Dom družbenih organizacij (obisk)		TO	od 16. do 17. ure popoldne	Knjižničarji Trziča
LOM , Dom družbenih organizacij (obisk)		NE	od 8. do 9. ure dopoldne	Knjižničarji Trziča
PODLJUBELJ , Dom družbenih organizacij (obisk)		PO	od 17.30 do 18.30 popoldne	Knjižničarji Trziča
SENIČNO , Dom družbenih organizacij (obisk)		PE	od 16. do 16.45 popoldne	Knjižničarji Trziča
SEBENJE , Dom družbenopolitičnih organizacij (obisk)		PE	od 17.30 do 18.30 popoldne	Knjižničarji Trziča
ŽIGANJA VAS , V središču vasi (obisk)		PE	od 17. do 17.30 popoldne	Knjižničarji Trziča

Pripomba: Knjižnici v Bistrici in Križah sta izposojevališči z lastnim fondom knjig, ostale kraje obiskuje potujoča knjižnica (kombi) matične knjižnice v Trziču,

smo kupili kombi za prevoz knjig. Z njim obišče knjižničar 11 naselij v devetih krajevnih skupnostih vsak tretji teden v mesecu, kar je razvidno na koncu tega sestavka. Leta 1971 je bilo odprto tudi izposojevališče v Križah in 1975 v Bistrici.

Ob svojem začetku leta 1961 je knjižnica delno nakupila, delno pa podedovala od nekdanje amaterske knjižnice pri DPD Svoboda 2.450 knjig, do 30. novembra 1977 pa je knjižni sklad narasel na 17.189 enot, kar pomeni 1,29 knjige na prebivalca občine. Kazalci za leto 1976 pričajo, da se je knjižnica kljub utesjenim prostorskim pogojem ob ustrežnejših kadrovskih rešitvah razvila do mere, ki marsikje že ustreza republiškim merilom. Danes šteje knjižnica 3.906 vpisanih bralcev, izposoja je 39.117 knjig, leta 1976 pa je obiskalo knjižnico 17.446 obiskovalcev. V letu 1976 je knjižnica uvedla redne ure pravljic za mlade bralce, že vseskozi pa obvešča občane o novih knjigah in jih ovrednoti v masovnih medijih – lokalnem radiu in tovarniških glasilih Čevljar in Tržiški tekstilec. Za letošnji dan republike je dobila Tržiška knjižnica od občanov Trziča najlepšo čestitko – nove prostore, ki bodo po naših računih razrešili ta osrednji problem knjižnice vsaj za deset let. Tudi kadrovskih težav ni, saj delovne naloge v knjižnici opravljajo strokovno usposobljeni kadri. V srednjeročnem načrtu imamo predvsem utrditi dejavnost v krajevnih skupnostih. Razmišljamo tudi o drugih oblikah, kako približati knjigo tako delavcu v temeljni organizaciji združenega dela kot drugim kategorijam občanov (npr. oddelek v bodočem domu starostnikov!). Delo bomo popestrili z literarnimi večeri, knjižnimi razstavami ter drugimi oblikami propagiranja knjige (npr. povečanje članov Prešernove družbe itd.).

Do leta 1974 je bila knjižnica samostojen kulturni zavod in je nosila naslov Občinska ljudska knjižnica Trzič. Z združitvijo kulturnih institucij v občini ter delavske univerze v Zavod za kulturo in izobraževanje se je preimenovala v Tržiško knjižnico in postala samostojna organizacijska enota tega zavoda, njegov predstojnik je prof. Edo Roblek. Za svoje poslanstvo je Tržiška knjižnica dobila občinsko priznanje OF leta 1971, njena takratna upravnica Jožica Gladek pa najvišje republiško knjižničarsko priznanje – Čopovo diplomu leta 1973.

Kot primer Poslovnika knjižnice objavljamo »Poslovnik Knjižnice Ivana Tavčarja v Skofji Loki«, da bi bralci spoznali, po katerih pravilih teče izposoja javne knjižnične mreže. Poslovniki ostalih knjižnic se samo v nekaterih podrobnostih razlikujejo.

POSLOVNIK KNJIŽNICE ZA LETO 1978

1. Knjižnično gradivo si v knjižnici in njenih izposojevališčih ter iz potujoče knjižnice lahko izposoja vsak državljani SFRJ, ki je član knjižnice. Knjižnično gradivo knjižnica posoja na dom ali samo v čitalnici.

2. Član knjižnice in njenih izposojevališč je lahko vsak državljani SFRJ, ki se ob vpisu izkaže z osebno legitimacijo in ima stalno bivališče v SR Sloveniji. S podpisom na »Izjavi« se obveže, da se bo ravnal po vsakoletnem poslovniku knjižnice. Ob vpisu plača član vpisnino, ki je enaka članarini. Vpisani člani obnovijo članarino za leto 1978 ki znaša:

družinska članarina 70 din
članarina za odraslega bralca 50 din
članarina za otroke do 14. leta (do letnika 1963 vključno) 20 din

Članarino plačajo vsi člani letno ob začetku leta, lahko tudi v dveh polletnih obrokih.

3. Izposojevalni rok je za leposlovne in mladinske knjige 14 dni, za čtivo 7 dni, za znanstvene in poučne knjige 30 dni. Za bralce iz oddaljenejših krajev škofjeloške občine je izposojevalni rok 30 dni za vse vrste knjig. Izposojevalni rok za isto knjigo se lahko podaljša največ dvakrat. Izposo-

jevalnine knjižnica praviloma ne zaračunava. V redkih izjemah knjižnica izposoja knjige po sistemu čitalnice in takrat znaša izposojevalnina 5 din od knjige. Po preteku trojnega izposojevalnega roka mora bralec obvezno knjigo vrniti ali pa se mu nadaljnja izposoja zaračuna, kot da je zamudil z vrnitvijo knjige.

4. Zamudnina se zaračunava tedensko. Za vsak zamudni teden na knjigo 1 din. Opomine pošilja knjižnica ob začetku vsakega meseca. Stroški opomina se članu zaračunajo: 5 din za dopisnico in 10 din za priporočeni opomin. Po petem opominu preda knjižnica izterjavo sodniku za prekrške Skofja Loka.

5. Izkaznica. Vsak član knjižnice mora ob izposoji ali vrnitvi knjige predložiti izkaznico knjižnice, ki jo dobi ob vpisu. V izkaznico vpisuje knjižničar, koliko knjig si je bralec izposodil in kdaj so bile knjige izposojene. Polno izkaznico knjižnica zamenja brezplačno. Izgubljeno izkaznico nadomestimo z novo in knjižnica zaračuna zanj 10 din. Otroci, ki plačajo članarino 20 din, lahko izposojajo samo knjige iz Pionirskega oddelka knjižnice, iz oddelka za odrasle pa, če plačajo članarino za odrasle ali družinsko članarino. Vsak bralec lahko izposoja knjige samo zase, za člane družine pa, če je plačana družinska članarina. Število članov je označeno na izkaznici in kontu bralcev.

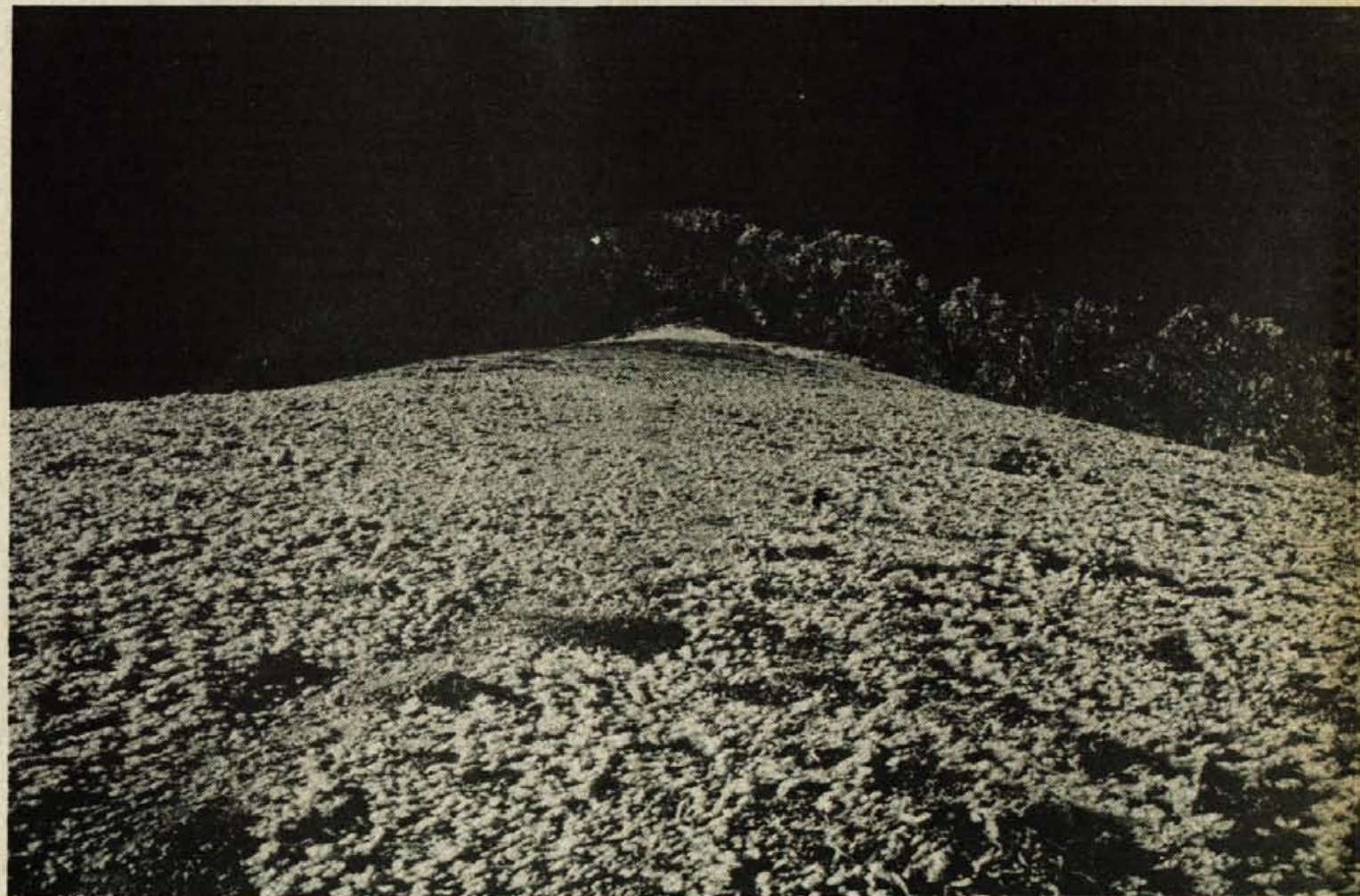
6. Izposoja v čitalnici. Izposoja na dom je omejena pri revijah, časopisih, priročnikih in drugih dragocenih in bogato ilustriranih knjigah. Ta dela knjižnica izposoja bralcem za študij samo v čitalnici. Na dom pa le z izrecnim dovoljenjem ravnatelja knjižnice. Izposoja v čitalnici je brezplačna, vendar samo s predložitvijo članske izkaznice.



Stanoje Bojović, Po nevihti



Jakob Gnišak, Konfrontacija



Marjan Smerke, *Nanos 2*

dr. Cene Avguštin

Pokrajina 77

III. razstava krajinske fotografije v Mestni hiši v Kranju

Razstava Pokrajina 77 se po zaslugi prirediteljev Foto-kino kluba Janez Puhar v Kranju, Kabineta slovenske fotografije in Gorenjskega muzeja v Kranju počasi razvija v pomembno prireditev s področja ene najbolj zanimivih tematik v okviru fotografskega likovnega snovanja. Tu predvsem mislimo na primerjalno vlogo te prireditve, saj se na razstavi soočamo z najrazličnejšimi oblikami iskanja novega krajinskega izraza na področju naše države. Tako smo priče izredno intenzivnemu razvoju novih pristopov h krajinski motiviki od izhodišč, ki temeljijo na starejših vzorih, do povsem novih poti, ki vodijo k stilizaciji oz. abstrahiranju naravne pojavnosti in pogosto izvenijo v različnih oblikah na grafično snovanje oprtega fotografskega izraza. Razstava nam na zanimiv način prikazuje najrazličnejše poskuse uporabe svetlobnih učinkov, poskuse vnašanja vsebinskih elementov v fotografsko krajino pa tudi poskuse reševanja podobne problematike, s kakršno se spoprijemata slikarstvo in grafika. Na razstavi se srečujemo s problemom kompozicije in vnašanja dominant v kompozicijsko zasnovo fotografije, dalje s problemom svetlobe in njene vloge v oblikovanju in oživiljanju fotografskega prostora, z ugotavljanjem odnosov med oblikovno in vsebinsko sfero v fotografiji itd.

Ker bi nas razstava rada predvsem poučila o stanju in dosežkih jugoslovanske krajinske fotografije, je dan večji poudarek snovi kot avtorjem. Zato najdemo dela nekaterih razstavljalcev pogosto na raz-

ličnih mestih, pač tam, kjer so se njihove oblikovalne težnje skušale najbolj uveljaviti.

Na razstavi sodeluje 71 avtorjev iz vse Jugoslavije. Ekspozite, 177 po številu, bi lahko razdelili v dve veliki skupini: v prvo, ki sledi bolj ali manj tradicionalnim tokovom v fotografiji, in drugo, ki išče v oblikovnem in vsebinskem pogledu nova pota in nove rešitve.

Vsekakor je ena pomembnih značilnosti prve skupine, da se ozira po motivih, ki so v kompozicijskem pogledu bolj ali manj uravnovešeni, po motivih, katerih svetlobne razsežnosti ne posegajo v prevelike skrajnosti, z motivi, s katerimi se pravzaprav dan za dnem srečujemo in ki nosijo v sebi realističnemu pogledu na svet ustrezajoč izraz. Med njimi najdemo številne tudi v tehničnem pogledu zgledne posnetke iz narave: V oklepu ledu Marjana Pfeiferja, Snežne gobe Mustafe Hajdera iz Beograda, Zimski pejzaž I. Aleksandra Cvetinovskega iz Skopja, monumentalne Tulove grede Janeza Korošina, Zlatibor Miloša Jovanovića iz Beograda itd. Razpoloženske vrednote, vendar v nekem dovolj treznem realističnem okviru, nam posredujejo fotografije Stevana Lazukića iz Novega Sada (Srebrni gozd), Raca Bulatovića (Slovenski pejzaž), Ljubomira Skorića (Strnišče) in Stanoje Bojovića (Po nevihti) iz Beograda. Razpoloženski, ki pod vplivom posebnih svetlobnih, atmosferskih ali morfoloških pogojev dobiva zdaj lirični, zdaj zopet dramatični prizvok, se pojavlja

v delih Imre Husarja, Subotica (Jesensko jutro), Kemala Hadžića, Sarajevo (Gozd III.), Rade Milisavljevića, Beograd (Zahod I.), Darka Tice, Zagreb (Do konca skupaj, Jesenske steze), Jovana Vajdla, Novi Sad (Žetev). Ta smer, ki ima že dolgo tradicijo, se je v novejši dobi povzpela do zelo subtilnih, kar grafičnih rešitev kot so npr. Jutranje megle Sonje Zalar, Barje I. in III. Miraslava Zdočca, OP 3 Vita Komaca ali Pestmistična pokrajina Tihomirja Pinterja oz. DUR 76 Dražena Granića. Vloga atmosfere in vprašanje svetlobe nas v teh pokrajinskih spominjata na probleme, ki jih je nekdanje tako zavzeto reševalo impresionistično slikarstvo.

Z atributi, ki jih poznamo že iz zakladnice romantične umetnosti, sta vnesla v krajino tragično vzdušje Janez Marencić (Kozolci umirajo stoje) in Franc Ferjan (V tišini).

Panoramski pogled na krajino brez utesnjujočih podrobnosti posredujeja gledalcu obe razstavljeni deli Nikole Marušića iz Sarajeva Pašnik in Poti.

Izsek iz malega sveta travnatih bilk nam je na poetičen način predstavil Branko Ostojčić (Split) v fotografiji Lovrinac 1. Posamezne fotografije iz prve skupine že vsebujejo elemente, ki jih najdemo razvite v drugi skupini razstavljalcev. Tako so Aleksej Ignaščenko v svojem Vinogradu ali Pavel Nagode v Njivi oz. A. Akšamića (Sarajevo) v Oljkah, Dragutin Radan (Vi-

(Nadaljevanje na naslednji strani)

soko) V gozdu in deloma tudi Milivoj Stasić (Sarajevo) v svoji Zimi s sicer tradicionalnimi sredstvi že ujeli tisti ponavljajoči ritem oblik, ki ga kasneje najdemo v bolj čisto, bolj »abstraktno« izpeljani obliki npr. v Brazdah Vasje Dobrleta, v Dalmatinskem motivu Kemala Hadžića, v Obali Ivana Terzićia (Sarajevo) in v razvojno najbolj izdelani obliki pri Mitji Vidmarju (Njive I., III., IV.).

Janez Šorli je v želji, da bi v fotografiji prikazal menjave svetlih in temnih ploskev, bleščečo gladino vode in sivo črnjavo kopnega (Peščeni jeziki, V tišini sipin) najvil začetek uveljavljanja tiste obsežne skupine del, ki so problem svetlobnega kontrasta oz. odnose med temno in svetlo predmetnostjo razvijala naprej in nam prinesla zanimive in raznolike rešitve kot jih npr. kažejo Sipine in Refleksi Dragoljuba Tosića (Beograd), Zelengora Ljubomira Njeguša (Foča), Odbliki Božidarja Šinkovca, Krajina I., II. Vide Strašek, Pejsaž Ognjena Blažićia (Beograd), Zimska scena Iva Eterovića (Beograd), Zimski ornament ali Igra svetlobe Franca Kolmana oz. Ledene razpoke in Večno spanje Jožeta Poljanca, Jutranja zarja Franca Sluge ali fotografija Vrnitev Jožeta Hribernika.

Dramatična konfrontacija oblakov in kopnega, ki nam jo je v prvi skupini predstavil Banko Turin, Beograd, K oblakom, sta Zora Plešnar (Terelž OK, Terelž D) in Ivan Vajdl iz Beograda (Stampedo) razvila naprej. Prav ta motiv pa se pogosto uveljavi kot zaključna scena v delih, ki z novo kompozicijsko shemo, katere nosilec je predvsem močno poudarjeno ospredje, podirajo staro »klasično« ravnotežje v fotografiji, t. j. enakomerno razvrstitev posameznih krajinskih pasov v njej: Jože Mally, Cvetnik, Ljubljansko zelje, Bela krajina; Franc Ferjan, Njiva. Ta zaključna scena pa dejansko dobiva podobo in vlogo dominante kot npr. pri drugih avtorjih

drevo (Jakob Gnilšak, Konfrontacija; Dimitrije Glebov, Zagreb, Kader IV.; Dušan Fišer, Njiva) ali gozd (Marjan Smerke, Nanos II.; Božidar Šinkovec, Soočenje; Dušan Fišer, Zima) oz. gora (Marjan Smerke, Krvavec) pa zopet arhitektura (Janez Marenčič, Poljaka pot, Žitno polje II.; Janez Korošin, Soline; Vojko Bizjak, Kozolec). Zavestno vključevanje dominant v kompozicijski prostor nam morda najbolj nazorno kaže fotografija Ognjena Blaževića Vizija II. s posebej osvetljenim drevesom. Vlogo tej sorodne svetlobne dominante igra v Gnilšakovi fotografiji (Lučke) sonce.

Seveda pa imamo na razstavi vrsto del, katerih poudarjeno ospredje skoraj neopazno izginja v obzorju: Brazde Ljubomira Skoricia (Beograd), Krtine Pavla Nagodeta, Živa voda Branka Tomića (Beograd).

Posebno mesto in pomen dobiva dominantna v Arriglerjevi fotografiji. V oblikovnem in vsebinskem pogledu je dominantni podrejena celotna slika, ne glede na to, ali ima dominantna podoba sence (Neizbežnost zasenčenja) ali temne gmote (Nova dominacija).

Ciste oblike in ploskve je fotograf mogel prikazati v krajini le s pomočjo skrbne izbire, motiva. Tako je npr. nastala Smerketova kolekcija golih kopastih Nanosovih vzpetin, Sedlo Lennerta Gezej (Novi Sad), Grožnja Franca Ferjana ali vrsta Jakševih Sahar, čeprav je tu oblak, ki ga je fotograf vključil v kompozicijo, tisti element, ki odvzema strogost skoraj geometričnim oblikam, in vnaša v fotografijo drugačno razpoloženje. Tudi Marjan Kučec je strogost čiste in enovite ploskve svojega Pašnika omilil z vključitvijo dveh plastično poudarjenih živalskih teles, s čimer je dal kompoziciji novo vsebino.

Uvod v fotografsko obdelavo pokrajinskih detajlov pomenijo dela Vladimirja Furlana Kozolci in Križpotje, ki so pravzaprav nadaljevanje procesa, ki ga je pri nas

s svojim Sorškim poljem prvi sprožil Janez Marenčič, dalje delo Sonje Zalar, Velebit in Pavla Negodeta Pomladni sneg, ki zajema majhen izsek iz naravne pojavnosti. Njihovo delo nadaljuje Fran Vršnak s prikazovanjem drobnih detajlov in potočnega korita, ki spominjajo na podobno zanimanje za »mali svet« kot ga opažamo v sodobnem slikarstvu.

Medtem ko smo pri precejšnjem številu dosedanjih fotografskih rešitev naleteli na pritegovanje bolj ali manj močnih svetlobnih kontrastov, nam Mrtvo morje I., II. Pera Dragičevića iz Splita ponuja novo, tonsko manj izrazito, a zato v svojem izrazu bolj enovito rešitev.

Želja po iskanju in prikazu antropomorfnih elementov v krajini kažeta deli Vide Strašek Nude in Marjana Kukca Pokrajina v snegu I. Sicer pa se figura v okviru razstavljenih del komaj kdaj pojavi. Izjemo predstavlja konkavno deformirana, vendar prav zato kompozicijsko strnjena in učinkovita podoba Kombajnerja, delo Jovana Vajdla (Novi Sad).

Nekakšen ekološki preludij odmeva iz slik Mreža Ivana Dvoršaka in Marjetice cveto povsod Janeza Juvana.

Že zgoraj smo opozorili na močan, grafično izčiščen vtis, ki ga nekatere razstavljene fotografije napravijo na gledalca. V fotografiji latentno prisotnim grafičnim elementom so nekateri avtorji dali ob pomoči ustrezne tehnike še bolj grafični značaj. Tako je z uporabo drobnega fotografskega rastra nastala Zima 76 Milana Lesjaka ali Vizija 983 in 981 Vasje Dobrleta, ki spominjata na grafične poskuse Borisa Jesiha. Na grafičnih učinkih fotografskega negativa temelji Grafika 17 Miloša Jovanovića iz Beograda in še posebej Vaški pejsaž Milana Ropreta ter Jutro Maria Lenkovića iz Zagreba. Na sodobne grafične realizacije (Matelič itd.) spominja s svojo belo ploskvijo, vključeno v temen krajinski ambient delo Ivana Dvoršaka EMB 75 in ena njegovih razvojnih predstopenj Vinograd Stanislava Jankovića.



Franc Ferjan, Grožnja



Marjan Kukec, Pašnik



Zapiski z dijaškega stojišča



Nikolaj Pirnat: Osip Šest



Ivan Vaupotič: Zvonimir Rogoz kot Hamlet

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

V začetku dvajsetih let po Nučičevem odhodu in Borštnikovi smrti so ljubljansko sceno obvladovali tri igralke, tri velike tragedinje in hkrati tri, za konec devetnajstega stoletja svojske ženske usode.

Zofija Borštnik-Zvonarjeva. Šestnajstletno dekle je prvič nastopila na čitalniškem odru in s sedemnajstimi leti že zaigrala Ibsenovo *Noro*. Pod vodstvom Borštnika in šolanju v Pragi in na Dunaju je zorela in dozorela v igralko velike razgibanosti in močnega temperamenta. Nastopala je na mnogih odrih in igrala v štirih jezikih: slovenskem, hrvaškem, bolgarskem in nemškem. Njena obramba v svetu moških je bila napadalnost. Izzivalno je polemizirala s kritikom, ki je neugodno ocenil njeno *Noro*. Srdito se je spopadala z gledališkimi upravniki, če se je čutila kakor koli prizadeta ali prikrajšana. Selila se je z odra na oder, iz Ljubljane v Zagreb, odtod v Sofijo, Osijek, nazaj v Ljubljano in ponovno v Zagreb. Razen kot Vrže se je posebej spominjam kot kraljice v *Hamletu*, žene, ki

skuša svojo sokrivdo v zločinu uravnati z materinsko ljubeznijo. V Strindbergovem Smrtnem plesu je v širokem razponu odigrala lestvico čustev od demonske žene, ki zaničuje in uničuje moža, do poraza v dolgem zakonskem boju, obupanja in vdaje.

Avgusta Danilova. S čitalniškega odra in Borštnikove šole je tudi ona prišla na oder Deželnega gledališča. Radoživa in stremljiva igralka v malomeščanski ozkosrčnosti Ljubljane ni dolgo strpela. Odšla je v novo ustanovljeno poklicno gledališče v Trstu. V času, ko je bila slovanska žena razen kmetice in delavke le še učiteljica in poštna ekspeditorica, je Danilova tri leta vodila gledališče in v njem režirala. V svoji zadnji tržaški sezoni 1909/1910 je prva slovenska režiserka v tem gledališču režirala 25 uprizoritev. Iz Trsta jo je gnalo v svet, živela v New Yorku in v Clevelandu vodila slovensko amatersko gledališče. Po vojni je prišla v Ljubljano, po nekaj sezonah spet odšla in se šele pod starost dokončno vrnila domov. Trdo življenje v tujini jo je prekalilo v odločno, trdo ženo. Taka je bila tudi na odru, trda in nepopustljiva je bila njena Elizabeta v Schillerjevi drami *Marija Stuart*. Znala pa je odložiti ves šilerjanski patos, kadar je zaigrala v realističnih vlogah preproste, trdne kmečke žene. Tako nam je na traku ohranil film *Na svoji zemlji*, Obrekarico, ki si s preprosto, toda pretresljivo kretinjo sezuje čevlje, da bi še zadnjič pod boso nogo občutila domačo grudo.

Marija Vera. Ob zori novega stoletja se je dvajsetletno dekle, Frančiška Epich, napotila na Dunaj, na konservatorij za glasbo in gledališko umetnost. Šolanje je končala tako uspešno, da je hkrati z diplomom dobila v podpis tudi pogodbo z Burgtheatrom, gledališčem, o katerem je zapisal Stefan Zweig, da je »vse, kar je bilo le od daleč v zvezi z njim, kakor svetniški sij obdajalo posebno spoštovanje«. Ni ostala na Dunaju, v švicarsko hladnem Zürichu je osvojila gledalce že s svojim prvim nastopom. S poroko je postala plemkinja von Osten-Sacken, toda ostala je tudi Marija Vera, ki je ob že legendarnih nosilcih Ifflandovega prstana Kainzu, Moissiju, Bassermannu in Wegenerju oblikovala ženske like iz klasične in romantične književnosti, pa tudi iz naturalističnih dram Ibsena in Hauptmanna. V Ljubljani je najprej gostovala v Mariji Stuart. En večer je oblikovala žalostno usodo nežne in plemenite, toda neuklonljive škotske kraljice, drug večer njeno popolno nasprotje, Elizabeto, zahrbtno, sovražno in nezaupljivo dvočlono angleško kraljico. En večer sem jo ljubil, drugi sovražil. Do konca življenja je ostala zvesta slovenskemu gledališču, po letu 1946 na igralski akademiji kot učiteljica novega rodu. Mnoge vloge je tolmačila v svojem veku in s plemenito zadržanostjo je vsaki igrani osebi znala izraziti njeno značajsko podobo. Tudi njej, kakor prvima dvema, je bil posebej pri srcu skandinavski kritik zlagane, ženski krivične konvencionalnosti meščanske družbe. Igrala in režirala je zlasti Ibsena, kar ga je med vojno uprizorila *Drama*.

S poddržavljenjem sta vodstvo drame prevzela ravnatelj Pavel Golia in dramaturg Oton Župančič, prva režiserja pa sta postala Osip Šest in Boris Putjata. V kritičnih letih 1920–1925, ko se začenja konsolidacija dokaj raznorodnega igralskega zbora, je dal Golia Drami trdno organizacijsko obliko. Takoj spočetka je tudi postavil zahtevo, naj bo režiser le oblikovalec predstave in ne hkrati glavni igralec. Dolga

leta pa je bil Šest edini, ki se je posvečal zgolj režiji. Župančič je začel stvarjati enotni odrski govor in odpravil, čeprav ne brez odpora, odrsko elkanje. Slovenci od nekdanj ljubimo črkarske pravde in Župančič je sprožil še eno: »Al' piše sonce se al' solnce«.

S spremembo v vodstvu je bila opuščena Nučič-Borštnikova smer razvoja v ljudsko gledališče po dunajskem vzorcu. Gledališko vodstvo je z obema režiserjema vred začelo iskati pot mimo Dunaja k evropski gledališki kulturi. Prvega od obeh režiserjev je prevzela bleščeča teatralika Maxa Reinharta, drugi se je zgledoval po strogem in doslednem realizmu Stanislavskega.

Šestovo stremljenje za prehod iz čitalniške romantičnosti v evropsko odrsko ustvarjalnost je najbolj določeno kazala njegova uprizoritev *Hamleta*. V štirih letih od Nučičevega do Šestovega *Hamleta* se ni spremenil le koncept in zasedba vlog, tudi oči, ki so gledale predstavo, so bile drugačne. Prostodušno in vzhičeno sprejemanje odrskega dogajanja je zamenjalo na dijaškem stojišču kritičnejše dožemanje. Profesor Ivan Grafenauer nas je pri pouku slovenščine in nemščine podrobno seznanil s Shakespearjem in nemško romantiko. Stih za stihom smo prebrali *Macbetha*, podrobno analizirali *Hamletov* monolog o smislu ali nesmislu bivanja, slovitii Antonijev govor ob Cezarjevem truplu. Pregrizli smo se skozi nemško dramatiko od Lessingove Emilie Galotti preko Schillerja do Goethejevega Egmonta, analizirali posamezne značaje in spoznali dramaturško gradnjo. Pri pouku grščine smo preko Herodota in Homerja dospeli do Sofokleja in antične tragedije.

Prav v tem času je trojica umetnostnih zgodovinarjev Mole, Stele in Steska pripravila posebej za srednješolce ciklus predavanj o likovni umetnosti antike, helenizma in renesanse. Po zaslugi takih vzgojiteljev si je ta rod srednješolcev poleg mnogo nepotrebne balasta vendarle pridobil precejšnjo razgledanost. Kot plod svoje humanistične vzgoje so osmošolci klasične gimnazije leta 1925 ali 1926 uprizorili v opernem gledališču Sofoklejevega Kralja Edipa. Antično tragedijo so podali z dobrim poznavanjem in ljubiteljsko prizadevnostjo. Deset let kasneje sta nam v tej mojstrsko komponirani žaloigri oba največja slovenska gledališka umetnika ne le tega časa Ivan Levar kot Edip in Marija Vera kot njegova mati in žena s pretresljivo izraznostjo prikazala vso grozo človekove nemoči v boju z usodnostjo.

Manj smo poznali Molièra in Ibsena. Strindberga sem sam odkril v nemškem prevodu. Tudi Cankar je bil šolnikom ljubši iz *Podob iz sanj* kakor pisatelj Hlapcev.

Malo smo vedeli o ruski drami, o Čehovu ali Gorkem. Zato je bilo prvo gostovanje Hudožestvenikov v Ljubljani za nas izjemen dogodek, ki nam je tako v dramski književnosti kot odrski umetnosti odprla nova obzorja. Prvo in drugo, klasična šolska vzgoja in psihološki naturalizem ruske gledališke šole nam je izostril občutek za pravilnejše ocenjevanje dramskega dela in njegove odrske predstavitve. Kritični odnos zlasti pri premierah do zadnjega kotička napolnjenega dijaškega stojišča so kmalu začeli spoznavati in upoštevati tudi ljudje izza odrske rampe. Odziv tega občinstva je postal za njih merilo o boljšem ali slabšem uspehu neposredno, med samim trajanjem predstave, še preden sta priob-

čila svoje ocene Govekar ali Zbašnik in včasih tudi bolj objektivno.

Moskovsko umetniško (hudožestveno) gledališče je pod vodstvom Nemiroviča-Dančenka in Stanislavskega postalo ob prelomu stoletja s svojim dosledno realističnim slogom morda najznamenitejše gledališče v Evropi. Zanj, izključno zanj sta pisala svoje drame Anton P. Čehov in Maksim Gorki. Po končani vojni so hudožestveniki odšli na veliko evropsko-ameriško turnejo. Na povratku domov jim je pot v Moskvo zaprla bojna črta dolgotrajne državljanske vojne. Da prežive, so potovali s svojimi predstavami po Evropi iz mesta v mesto, iz velikega v malo. Tej okoliščini se mora zahvaliti takratna podeželska Ljubljana, ki v normalnih razmerah zanesljivo ne bi učkala tako znamenitega gosta, za nekaj prelepih gledaliških doživetij. Gledalci so bili prevzeti in besedni zaklad poklicnih ocenjevalcev je bil preveč na presežnikih, ki naj bi opisali visoko raven teh predstav. Na odru je bila ostvarjena popolna iluzija resničnega življenja. Odrsko dogajanje je bilo uravnano do najmanjše podrobnosti. Sleherna kretanja, vsaka besedna niansa se ujema in odkriva značaj igrane osebe. Oblačila in odrska oprema podpira to iluzijo, saj je realistična do zadnje malenkosti, do na videz lesenega klina, ki spaja dvoje tramov. Igranje je realistično, brez širokih gest in zanosnih tirad. Tudi Satin je svoj credo: »Človek! To zveni ponosno,« povedal mirno in preprosto.

Dobro pomnim dvoje njihovih predstav s tega gostovanja MHT, A. P. Čehova Tri sestre in Gorkega prizore iz življenja bosjakov Na dnu. Razkrajčoča pasivnost ruskega podeželja, zasanjano hrepenenje po drugačnem življenju, vse to morbidno vegetiranje je bilo za mladega fanta, nabitega z bodrečimi latinskimi izreki kljub popolnosti odrskega izraza moreče depresivno. Pač pa me je globoko in nepozabno prizadel Gorki. V širokem razponu do nadrobnosti izdelanih likov sem pretresen gledal ves pekel človeškega trpljenja, moralnega propada, človeške resignacije z drobcem nadnaravne modrosti. Romar Luka za slehernika med njimi najde dobro, tolažilno besedo, vzbuja v izgubljenih novo upanje. Pavlov je bil v tej vlogi tako prepričljiv, da sem šele mnogo kasneje dognal, kako je vse njegovo besedovanje zgolj usmiljena laž.

Obe predstavi sta delovali z nedoumljivo dovršenostjo, kakor dobro naoljen stroj, v katerem se številne zaklopke odpirajo in zapirajo v pravilnem zaporedju na desetinko sekunde natančno. Pogled v mojstrovno delavnico v marsičem pojasni to enkratno uglašenost predstave. Na knjižni polici imam ponatisk režijske knjige, ki jo je pripravljala Stanislavski za uprizoritev Shakespearjevega Othella. Vsaki strani besedila je dodano vsaj tri strani režijskih zapiskov. Premišljen in nadrobno obrazložen je vsak posamezni stih te tragedije, zapisano zgodovinsko okolje dogajanja, tolmačen je podtekst. Igralcu je predpisan vsak odtenek v besedilu, čustvo, kretanja, zarisan je sleherni premik po odru. Dva znana likovna umetnika sta mu napisala scenske in kostumske osnutke. Sedaj tudi že vemo, da je za svoje režije zahteval Stanislavski po 50, 60 ali celo več skušenj takrat, ko so šli naši igralci na oder s štiri ali petimi vajami.

Vsej premišljeni dognanosti in tehnični dovršenosti je bilo treba vdahnuti življenje, to pa so storili Kačalov, Pavlov, Križanovska in drugi, katerih imen ne pomnim več, toda vsi brez izjeme veliki odrski umetniki.

Po dolgem presledku, domala štirideset let po prvem obisku, je Ljubljana vnovič sprejela moskovske umetnike. Nazivu gledališča MHAT je bila v tem razdobju dodana črka A, torej akademsko gledališče. Predstava, ki sem jo gledal, je bila res akademska v najmanj hvalilnem pomenu te besede. Pričakoval sem razodetje,

podobno onemu iz l. 1921, toda gledal sem predstavo, ki je slogovno obtičala v l. 1921. Enaka, dognanost v podrobnosti; zgledna artistična popolnost, vse v slogu, ki ga je domači ansambel že dolgo tega prerasel.

Nekaj let po končani državljanski vojni v Sovjetski zvezi sem v naših in tujih revijah bral članke o ruskem revolucijskem gledališču, o prizadevanjih Mejerholda in avantgardizmu Tairova, o odrskem konstruktivizmu in zahtevi o podreditvi avtorja režiserjevi zamisli. O vseh teh novodobnih stremeljenjih v strogo konservativnem nastopu MHAT ni bilo sledu in res me je minilo, da bi si ogledal še katero njihovih predstav.

V času tega gostovanja nisimo še vedeli o referatu N. S. Hruščeva, o tem, kako je mogočni »hojzajin« terjal, da se tudi umetniško ustvarjanje v državi uravna po njegovem okusu. V zadostilo temu okusu je bila izumljena umetnostna teorija socialističnega realizma. Vsevolod Mejerhold je pogumno izjavil da gledališče socrealizma z umetnostjo nima ničesar skupnega. Dan po tej izjavi je brez povratka izginil v enem mnogih taborišč. Tairov se je pravočasno pokesal in kasneje režiral po ustaljenem okusu.

Z dosledno usmerjenostjo h gledališkemu realizmu je Boris Putjata v režiji po prodornem uspehu hudožestvenikov lažje in prepričljiveje uveljavljal svoje nazore in na odru ustvarjal svojo vizijo realističnega gledališča. Ljubljansko občinstvo je seznanil z odrsko upodobitvijo del velikih ruskih realistov, Dostojevskega in Tolstoja. Na slovenski oder je pripeljal svojo ženo Marijo Nablocko, igralko, obdarjeno z veliko kulturo, vročim temperamentom in z osvajajočo očarljivostjo. Pol stoletja je bila brezupen boj s slovensko vokalizacijo. Še ko sem jo zadnjikrat gledal l. 1956 v Gi-rodoux-jevi igri Novica iz Chaillota, so zveneli njeni samoglasniki tako rusko mehko in pojoče kakor prvega dne. Kritiki so ji skraja sicer očitali to pomanjkljivost, toda občinstvo je svojo Nablocko vzljubilo in ji to lepoto hibo oprostilo.

Prvič sem jo gledal v uprizoritvi Idiota. Ta roman F. M. Dostojevskega je dramatičiral Putjata in ga tudi režiral. V igri, ki v njej pisatelj neusmiljeno prodira v najbolj skrite globine duševnosti svojih junakov, je nastopal čudovit igralski kvartet: Mihaela Šaričeva kot nežno plemiška dekle Aglaja Jevančina, slovita priležnica Nastasja Filipovna je bila Manja Nablocka, božjastnega, srčno dobrega degeneriranca kneza Miškina je igral Zvonimir Rogoz, Boris Putjata pa je bil nasilni erotoman Rogožin. Duhovno in fizično izničenje teh oseb pretrešljivo zaključuje predstavo: sredi odra umorjena lepota, vsak v svojem kotu človeka, ki sta jo po svoje oba ljubila, tuleči morilec Rogožin in blebetajoči paranoik Miškin.

Tudi v Putjatovi režiji je Nablocka oživela najznamenitejši ženski lik ruske književnosti, Ano Karenino. Tudi tukaj grešnica iz ljubezni, toda ne kupljiva lepota iz ljudstva, marveč doma iz plemiških krogov in Nablocka je bila dama iz peterburške družbe še ko odhaja v smrt. V Shawovi igri Cezar in Kleopatra pa je bila nežna, priliznjena mačka, ki v šapici skriva ostre kremplje.

Šestova uprizoritev Hamleta zavzema v zgodovini slovenske gledališke kulture med obema vojnama posebno mesto. Res je bila novost in posebnost Šestove režije v tem, da smo spoznali nove evropske izrazne možnosti; posebej Reinhardtovega teatra z blešččo odrsko opremo, svetlobnimi učinki in glasbenim podslikavanjem, toda posebno zanimivost uprizoritve je v tem, da je postal Hamlet v Ljubljani prava ljudska igra. V desetih letih je Šest znova in znova obnavljal predstavo, večkrat s spremembami v zasedbi, ki so jih terjale razmere ali višja sila. V petdesetih ponovitvah tragedije so se zvrstile tri kraljice,



A. A. Bucik: Marija Nablocka



Nikolaj Pirnat: Bojan Peček kot Zlodej

Zofija Borštnikova, Cirila Medvedova in Marija Vera; zločinskega kralja je za Gabriškom podčrtano temno zaigral Milan Skrbinšek in Lipah je napredoval od l. igralca do Polonija.

Ofelija je bila vseskozi Mihaela Šaričeva in njen brat Laert Emil Kralj. V vseh enainpetdesetih predstavah in skozi deset let do svojega odhoda v Prago l. 1929 je bil Hamlet mladi hrvatski igralec Zvonimir Rogoz.

Plemenitega danskega princa, ki naj maščuje smrt svojega očeta, pa mu za dejanje zmanjkuje notranje moče in prav zato potegne s seboj v smrt kopico ljudi, tiste ki sovraži in tiste ki ljubi, je Rogoz odigral s premišljeno razporeditvijo moči in čustev. Silovit je v razgovoru s kraljem, očitajoč z materjo, po potrebi sarkastičen, žal pa ponekje nepotrebno teatralen, kot na primer, ko govori sloviti monolog

Biti, ne biti, to je tu vprašanje naravnost v občinstvo, sede na šepetalčevi školjki.

Šestovega Hamleta sem gledal v premierski zasedbi ter še v eni kasnejši z Lipahom kot Polonijem. Lipah je bil igralec, ki mu ni bilo dano igrati velikih junakov dramske književnosti, zato pa so njegove manjše in celo obrobne odrske postave zmeraj polnokrvne in izbrušene do zadnje podrobnosti. Tak je bil njegov Polonij, smešno dostojanstveni in slinasto blebetavi dvorjanik. Sam je bil zelo

(Nadaljevanje na naslednji strani)

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

ponosen na to vlogo in tega ni prav nič skrival, ko nam je pomagal pri vajah za igro v Preporodu in pripovedoval o oblikovanju svojega Polonija.

Mnogo je bil na odru in iz mnogih vlog se ga poleg Polonija najbolj živo spominjam kot sodnika v dramatisaciji romana Zločin in kazen. V rokah tega na videz preprostega, neoprijemljivo gladkega uradnika, ki se smehljaje in z neusmiljeno doslednostjo poigrava z morilcem in ga zapreda iz zanke v zanko, se Razkolnikov le nemočno otepa kakor muha v pajčevini.

Hamlet je bolj kot katerakoli druga dramska umetnina že od nekdanj izživ režiserjem in igralcem. V Ljubljani je za Šestom dal Ciril Debevec Hamletu svoj izraz in svojo podobo. To je bilo v času, ko je Drama že stala ob boku evropskim gledališčem (l. 1933). Debevec je opustil romantično interpretacijo in se dosledno usmeril na notranjo režijo. Omejil je na najnujnejšo mero zunanji lesk in jasno opredelil usodne povezave Hamleta s stricem, materjo, ljubico in prijateljem. Bil

je Hamlet, ki ve: svet je iz tira, pa je pre slab, da ga vtiri. V Debevčevi postavitvi je izmenoma igral naslovnega junaka še Emil Kralj, ki je Debevčev miselno konstrukcijo oplemenitil s toplo čutečo igro. Ta izredno simpatični igralec je iz epizodnih vlog v tržaškem gledališču zrasel med vojnama v igralca dokajšnjega formata in postal ob Levarju najpomembnejši igralec Drame. Vojna je pretrgala njegovo odrsko pot, pred Italijani se je umaknil v Celovec in pozabljen umrl zadnje dni vojne v italijanski Gorici. Karkoli že ga je napotilo, da je v usodnih dneh zapustil domovino, igralca in človeka Emila Kralja sem ohranil v lepem spominu. Rad je pomagal s svojim nasvetom dijaškim dramskim krožkom, kar so delali tudi drugi igralci, kot Lipah ali Milan Skrbinšek, vendar se je znal s svojo zrelo umirjenostjo nam najbolj približati prav on. Ne z očetovsko, bolj bratovsko preudarno in razumevajočo besedo je spravil k pameti dvojico gimnazijcev, ki sta hotela sredi šolanja obesiti torbe na klin in jo pobrati na jug v katerakoli gledališče.

(Nadaljevanje v naslednji številki)



Božidar Jakac: Janez Cesar

Črtomir Zorec

Še neznani Prešernovi pravni spisi iz njegove advokatske pisarnice v Kranju

K 177. obletnici – 3. decembra – pesnikovega rojstnega dne

»Tudi le drobne vesti in navidez nepomembni majhni spomini imajo za pravega pesnikovega častilca dragoceno vrednost.«

Tomo Zupan,
na Okroglem 24. avgusta 1916

Ta misel zaslužnega Prešernovega genealoga (rodoslovca) se mi je znova utrnila, ko sem prebral ljubeznivo pismo Jožeta Varla iz Osnovne šole »Davorin Jenko« v Cerkljah na Gorenjskem. Sporoča mi, da je prinesla njegova učenka Lenčka Verbič v šolo staro listino s Prešernovim lastnoročnim podpisom. Listina (pravni spis) je datirana z dnem 5. januarja 1847 – torej iz prvega obdobja pesnikovega odvetniškega dela v Kranju (Prešeren je svojo advokatsko pisarnico odprl takoj po svoji naselitvi v Kranju, t. j. ob koncu septembra 1846).

LENČKINA PRIPOVED

Kmalu po pismu Jožeta Varla (z dne 14. januarja 1976) sem prejel še izvod šolskega glasila Odmevi izpod Krvavca, ki ga izdaja osnovna šola »Davorin Jenko« v Cerkljah na Gorenjskem in kateremu je mentor že pravkar omenjeni tovariš.

V prvi številki devetnajstega letnika tega šolskega glasila je Lenčka Verbič natanko opisala, kako je prišlo do najdbe stare listine.

Bistveni del zapisa citiram:

»Na Brniku, kjer je doma moj oče, imajo veliko kmetijo. Ker je vedno dosti dela, je moj brat v šolskih počitnicah rad hodil pomagat. – Nekoč pa je, radoveden kot je bil, smuknil tudi na podstrešje. Za kmečke hiše še posebej velja, da so njihova podstrešja polna najrazličnejših zanimivih

starih stvari. – Na stričevem podstrešju stojita že od nekdanj dve veliki skrinji. V eni shranjujejo žito in semena, v drugi pa je mnogo starih knjig, zvezkov in slik. Brat je seveda po teh stvarih brskal in brskal. Vse se mu je videlo na moč zanimivo. – Prav na dnu ene od skrinj so ležali papirji, oru-menele listine in pisma, pokrite že z debelo plastjo prahu. Brat je te papirje prinesel s podstrešja v hišo in poprosil staro mamo, če so lahko te stare stvari poslej njegove. Seveda jih je dobil, češ, saj v skrinji na podstrešju res ni njihovo mesto. – In tako je te stare papirje brat prinesel k nam domov, kjer smo jih šele pričeli bolj natančno pregledovati. In tako smo nenadoma opazili na eni od teh porumenelih listin Prešernov lastnoročni podpis!«

Listina (ki jo je Prešeren očitno v celoti sam lastnoročno napisal, saj v onih prvih dneh svojega uradovanja še ni ime izvedenega pisarja Primoža Šokliča, pač pa le začetnika, nezakonskega sina svojega pobratima Smoleta, Andreja Rudolfa) je naslovljena na »Slavno cesarsko-kraljevo Okrajno sodišče« v Kranju; v njej toži Luka Bevšek Ivana Poličarja zaradi neke zapuščinske zadeve. Očitno je bila pri stvari zainteresirana tudi Marija Podlipnik; saj je pod listino še posebej naročeno: »für Maris Podlipnig«, seveda tudi to zapisano s pesnikovo roko!

O najdbi Prešernovega pravnega spisa na Brniku je bil obveščen Prešernov spominski muzej v Kranju, tako da je listina sedaj evidentirana. – Pripominjam še, da imajo v Ljubljani, tako v Državnem arhivu Slovenije kot pri Narodni in univerzitetni knjižnici posebne izvedene strokovnjake (paleografe) za razreševanje starih, slabo čitljivih rokopisov.

ISKANJE, ISKANJE ...

Brž moram povedati, da se je Prešernovih (t. j. s pesnikovo roko podpisanih pravnih listin, izdelanih v njegovi kranjski pisarnici med leti 1846 in 1849, kar precej ohranilo – seveda le takih, kjer so bili klienti pomembnejše osebnosti (npr. Pleiweissi, Peharci, Pagliarucci, Floriani, Dietrichi, Zoisi) ali ustanove oziroma podjetja (npr. Fužine na Savi in v Bohinju, Brixenska posest na Bledu). Toda doktor Prešeren je imel kar obsežno klientelo tudi med zasebniki – kranjskimi, tržiškimi in radovljiškimi trgovci, obrtniki, okoliškimi kmeti – o tem priča ohranjeni seznam njegovih odvetniških storitev. Seznam resda ni popoln, saj se je našlo že dosti listin, ki bi morale biti kot pravni akti zapisane v tem seznamu – pa niso. Ali je bila kriva za to nemarnost obeh Prešernovih pisarjev ali pa je bilo vmes kaj drugega?

No, to stvar kaže prepustiti bolj poklicnim raziskovalcem Prešernovih pravnih zadev – sedaj bi raje kar začel s predlogom za iskanje morda kje še vedno založenih pravnih listin, izdelanih v pesnikovi kranjski advokatski pisarnici.

Sli bomo po sledeh Lenčkinega sporočila o najdbi »v stričevi skrinji na podstrešju«.

Ohranjeni seznam vsebuje le nekaj napotil, kje iskati. Vseh, posebno kranjskih in že znanih lastnikov listin ne navajam, le imena klientov (vsaj pretežno) iz vasi v okolici Kranja in Gorenjske sploh.

Morda kdo od potomcev teh starih Prešernovih klientov le še kaj najde v svojih skrinjah? Ali pa nasledniki, sorodniki? Morda celo radovedni iskalci, kot je bil Lenčkin bratec?

Sicer pa se naj nihče ne boji, saj listina ne bo nikomur odvzeta, le prelikati in registrirati jo je treba. Če pa jo lastnik ponudi kakemu muzeju v odkup, tudi prav. Le da bi se še kaj našlo, česar so se dotaknile roke našega genija!

SEZNAM PREŠERNOVIH KLIENTOV

Nepopoln, seveda! Saj navajam le imena zasebnikov iz kranjske (le nekaj iz Kranja, Tržiča in Radovljice) okolice, kjer bi se utegnilo ob skrbnem iskanju le še kaj najti, kar bi zanimalo prešernoslovce. V mnogih primerih so prvotni lastniki že davno pomrli, toda nasledniki ali potomci prevzemnikov posestev gotovo še žive, vsaj večina od njih.

Pri nekaterih imenih navajam tudi nemško transkripcijo slovenskih priimkov, taka je bila tedaj uradna oblika (in zapoved?). Ali pa le samovoljna pesnikovih obeh pisarjev?

V glavnem sem ob vsa imena vpisal tudi kraj; kjer pa tudi v originalnem seznamu ta ni označen, sem zapisal le priimek in ime. Vsaj to!

Vrstni red ni abecedni, pač pa tak, kot je v izvorniku, po času prevzema pravnih uslug. — Seznam sam pa je povzet po dr. Avgustu Zigonu, ki je l. 1904 objavil sloviti »Zapuščinski akt Prešernov«.

Noč Simon (Nozh), Koroška Bela
 Rozman Ivan (Rosmann), Zg. Gorje
 Jenko Valentin, Sp. Brnik
 Prevc Jožef (Preuz), Radovljica
 Langus Jernej, Stara Fužina
 Rozman Valentin (Rosmann), Stražišče
 Božič Ivan (Boshizh), Mlaka
 Struppi Martin, Kranj
 Galle Gertraud, Srednja Bela
 Ahčin Jožef (Achzhin), Senično
 Brezar Jernej, Srednja Bela
 Kocian Jožef, Leše
 Odar Anton, Stara Fužina
 Klander Andrej, Tržič
 Prelesnik Terezija (Prelesnig)
 Papler Ana, Kropa
 Košat P. P. (Koshat), Bela Peč
 Longus Jožef, Brezje
 Papler Apolonija, Zg. Besnica
 Marenk Mihael, Stražišče
 Komovc Ivan (Komouz), Zg. Brnik
 Krt Jernej (Kert), Primskovo
 Burger Martin, Britof
 Bizjak Marija (Wisiak), Hotederšica
 Pavlič Valentin (Paulizh), Bašelj
 Tomažovič Jurij (Tomashoviz), Bašelj
 Kregar Jožef, Loka (Lack)
 Ahačič Jernej (Ahazhizh), Tržič
 Udir Jakob, Stražišče
 Rakovec N. (Rakouz), Jama
 Kavčič Matevž (Kauzhizh), Sv. Duh
 Mencinger Matevž, Spodnji Otok
 Globočnik Jernej (Globozhnik), Mošnje
 Zaplotnik N. (Saplotnig), Kranj
 Gašperin Jožef, Železniki
 Burger Ivan, Voglje
 Kern Mihael, Olševek
 Šporn Ana, Radovljica
 Štular p. d. Anko, Jezersko
 Šepic Uršula (Shepizh), Brezje pri Tržiču
 Štefe Matevž (Steffe), Gorenje
 Grmek Mihael (Germig), Zg. Brnik
 Bradaška Jakob (Bradesko), Prelesje pri Škofji Loki
 Kocjančič Andrej (Kozianzhizh), Rečica
 Breclj Lovrenc (Brezel)
 Prešeren Anton (Preshern), Ljubno
 Struppi Jakob, Čirče
 Basaj Matevž (Bassai), Suha
 Kavčič Jožef (Kauzhizh), Tržič
 Zupan Marija (Suppan), Poženik
 Killer Stanislav, Pristava
 Vrhunc Ana (Verhunz)
 Draksler Aleksander (Draxler)
 Poličar N. (Polizhar), Rupa
 Šarec Gregor (Sharz), Homec
 Razinger Alojz (Rassingier)
 Blaznik Gregor (Plassnik)
 Galjot Neža (Galiot)
 Steier Neža, Loka

Kern-Korošec Marija (Koroshitz), Klanec
 Roblek Mina, Kranj
 Žerovnik Boštjan (Sherounig)
 Paternoster N., Kranj
 Justin Ivan, Lipnica
 Markun Blaž
 Sajovic Ivan
 Kropar Marjeta, Sp. Brnik
 Berce Jakob, Sr. vas v Bohinju
 Stružnik Jožef (Strussnig), Bašelj
 Ostanek Luka, Senčur
 Šink Jakob (Shink), Loka
 Šarl Klemen (Sharl), Kupljenik
 Zevnik Franc (Seunig), Breg
 Štefe Jernej (Steffe), Cegelnica
 Košir Blaž (Koshier)
 Klinar Ignacij (Kliner)
 Kozelj Jurij (Kossel), Zirovnica
 Homan Franc, Železniki
 Avsenek Andrej (Ausseneegg), Dvorje
 Drinovec Blaž (Drinouz), Strževo
 Ahlin N., Cerklje
 Hočevar Simon (Hozhevar), Dvorje
 Gregorčič Jernej
 Kristan N., Besnica
 Slapnik Matevž
 Škofic Pavel (Skofizh), Železniki
 Murnik Doroteja, Zgoše
 Drinovec Jurij (Drinouz), Breg
 Gartner N., Železniki
 Zakotnik Jakob, Dorfarje
 Zavrl Marijana (Saverl), Olševek
 Walland Jakob, Zasip
 Potočnik Jakob (Potozhnik), Zasip

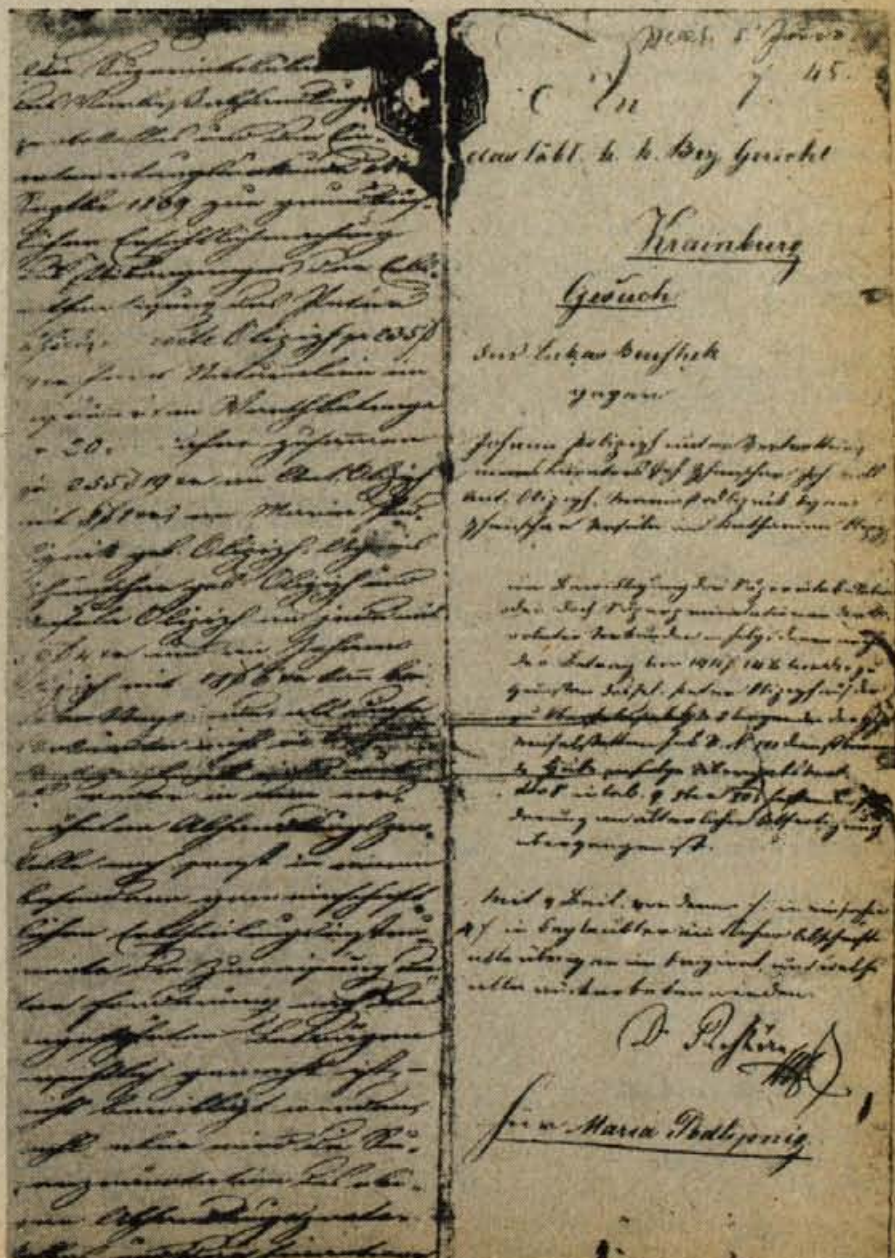
Rechtberger Jakob, Nova vas
 Arhar Gašper (Archer), Suha
 Erlach Jožef, Rateče
 Fröshel Anton
 Gollmayer Jožef, Kamna gorica
 Hafner Tomaž, Lučna

Hišne številke vseh teh klientov Prešernove advokatske pisarnice niso označene pri imenih. Le vsote — v forintih (goldinarjih) in krajcarjih — ki jih je kdo vnaprej, na račun, plačal; vsote, ki jih je bil kdo dolžan ali jih že v celoti za izvršeno odvetniško uslugo plačal.

Iz teh številke je razvidno, da dr. Prešeren kot advokat ni kaj prida zaslužil. Nekatero postavko o plačilu usluge ne dosega niti goldinarja, pač pa so označene le v ubogih krajcarjih (za primerjavo: zemlja je tedaj veljala 2 krajcarja).

Dobričina, kakršen je bil po vseh sporočilih — tudi iz starega Kranja — doktor Prešeren bil, seve s svojo advokaturu ni mogel obogatiti. Saj je mnogim revnim kmetom izdelal pravde zastonj, drugim pa prav poceni. Iz skromnih dohodkov pa je pesnik moral preživljati ne le sebe, pač pa tudi sestro Katro, ki mu je gospodinjila, in dva pisarja, ki pa nista bila prav vneta za svoje delo.

In tako se je moglo ob pesnikovi smrti izkazati, da v času poltretjega leta bivanja v Kranju gospodarju hiše sploh ni plačal stanarine. Francu Mayerju je bil dolžan 125 goldinarjev.



Kazalo

Letnik XI.

Številka 1, 8. februar 1977

dr. Jože Pogačnik
O dveh mogočih branjih
in o enem Prešernu

dr. Boris Paternu
France Prešeren in njegovo
pesniško delo

Majda Fister
Preteklost in bodočnost
ljudske arhitekturne
dediščine na Gorenjskem

Štefan Remic
Pesmi

France Pibernik
Koroški pesnik
Andrej Kokot

Valentin Cundrič
Zavrnitve

Edo Torkar
Na volčji strani gore

Črtomir Zorec
Literarnozgodovinski
sprehodi okrog Kranja

Deset let Snovanj (kazalo)

Fotografije: fototeka Zavoda za
spomeniško varstvo Kranj in
Gorenjskega muzeja Kranj,
Franc Perdan

Številka 2, 28. april 1977

Janez Kopač
Razvoj in delovanje Zveze
komunistov in Zveze
slovenske mladine v okrožju
Kranj 1941 - 1945

Ismeta Alidžanović
Mnenje o tem in onem

France Pibernik
Fotografije Marjana Kukca

Martin Kadivec
Štiri pesmi

Majda Kne
Pesmi

Domi Rešič-Dominique
Elegije

Črtomir Zorec
Literarnozgodovinski
sprehodi okrog Kranja

dr. Cene Avguštin
Kiparstvo Jožeta Volariča

Nejč Slapar
Zapis ob robu

Fotografije: fototeka Gorenj-
skega muzeja Kranj, Marjan
Kukec, likovni prispevek Jože
Volarič

Številka 3, 28. junij 1977

Valentin Polanšek
Po dveh pisateljskih
srečanjih ...

France Vurnik
Pesmi

Bojan Pisk
Tri pesmi 44

Marko Hudnik
Decembrski zapiski 45-47

Dane Zajc
Balada o Bogu 48

France Pibernik
Govorica vsega drugega 49

LeRoi Janes
Pesem za Williija Besta 50

Milan Batista
Pesmi 51

Dušan Furlan
Tri pesmi 51

Denis Poniž
Nekaj misli o konceptualni
umetnosti (Ob razstavi
Francija Zagoričnika
v Kranju) 52

Franci Zagoričnik
Psovka 53-54

Blaž Ogorevc
Koza in starka 55

Janez Postrak
Klativitez 56

Valentin Cundrič-
France Pibernik
Pesniška retrospektiva
ob zbirki September 57-64

Fotografije: fototeka Gorenj-
skega muzeja Kranj, Franci Za-
goričnik; likovni prispevki: Šte-
fan Simonič, Cene Ribnikar.
Gradivo za to številko je pripravil
Klub kulturnih delavcev
Kranj

Številka 4, 27. september 1977

prof. dr. Srdjan Bavdek
Kranj - zibelka našega
veterinarstva 65-66

Marijan Tavčar
Makarios, kakršnega sem
spoznal ... 67-68

Ivanka Počkar
Naravno gibanje prebivalstva
in selitve v vasi Planina
pod Golico 69-71

Janez Ovsec
Orgle za samoto 72

Benjamin Gracer
Vse je izpolnitev sebe ... 73

dr. Cene Avguštin
Razstava amaterskih
likovnih skupin v Kranju 74

Štefan Remic
Krajina s pekočino 74-75

France Pibernik
Razmerja v sodobni
slovenski poeziji - XIV:
Iztok Geister 76-78

Črtomir Zorec
Literarnozgodovinski
sprehodi okrog Kranja 79-80

Fotografije: fototeka Gorenj-
skega muzeja Kranj in Zavoda
za spomeniško varstvo Kranj,
Marjan Kukec; likovni prispevki:
Ivo Pinterič, Peter Jančar,
Branko Horvat, Janko Dekleva,

Daniel Berglez, Danica Bem,
Pavel Lužnik, Krista Lipovšek,
Mira Kranjec, Marjan Marin-
šek, Milenka Kljajič, Pier Kec-
manovič, Izidor Jalovec

Številka 5, 15. november 1977

Egidij Gašperšič
Utrinki iz glasbenega
življenja 81-82

Janko Krek
Škofjeloški skansen
in loške poletne igre 83-84

Ivanka Počkar
Naravno gibanje prebivalstva
in selitve v vasi Planina
pod Golico 85-86

Valentin Cundrič
Analogon 87-89

Dinos Taksíarhis
Dražgoše,
slovenska »Kalávrita« 90

Edo Torkar
Čez modri hrib v tujo hišo 91-92

France Bratkovič
Zapiski z dijaškega stojišča 93-96

Črtomir Zorec
Donator 96

Fotografije: fototeka Zavoda za
spomeniško varstvo Kranj, 10.
zvezek knjižice Mestnega gleda-
lišča Slovenski gledališki por-
tret, Franc Perdan

Številka 6, 13. december 1977

Franc Drolc
S knjigo do počlovečenja
sveta 97-98

Milan Sagadin
Arheološka izkopavanja
na novem križišču pri Iskri
v Kranju 99-101

Valentin Cundrič
Analogon 102-103

France Merkač
Pesmi 104

Kulturni vodnik Gorenjske
(knjižnice) 105-112

dr. Cene Avguštin
Pokrajina 77 113-115

France Bratkovič
Zapiski z dijaškega stojišča 116-118

Črtomir Zorec
Še neznani Prešernovi
pravni spisi iz njegove
advokatske pisarnice
v Kranju 118-119

Fotografije: fototeka Zavoda za
spomeniško varstvo Kranj, Ja-
nez Marenčič, Jakob Gnilšak,
Marjan Smerke, Franc Ferjan,
Dušan Fišer, Marjan Kukec, Ja-
nez Sorli, Vasja Doberlet, Sta-
noje Bojovič (Pokrajina 77),
Franc Perdan

SNOVANJA - posebno kulturno
rubriko Glasa urejajo: Jože Bohinc,
Benjamin Gracer, Janko Krek, An-
drej Pavlovec (likovna umetnost,
umetnostna zgodovina, arhitektura,
urbanizem), France Pibernik (lepo-
slovje, literarna zgodovina), Niko
Rupel, Janez Šter, Albin Učakar
(odg. urednik), Črtomir Zorec (kul-
turna zgodovina), Olga Zupan (zgo-
dovina, arheologija, etnologija, spo-
meniško varstvo).